

Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No. ३२६
घ

Title (मयाराधनम्)

Author प्र. विशारद क्तः

Extent ६१ पत्र Age सं. १८३४

Subject नाटकम्

मुद्राराक्षसम्

३१६

विश्वनाथ

मुद्रानाटक

315

७३

रामचंद्रादेवस्वरं

रा. १८२०. प्र. पु. पु.

॥ १८२० ॥ ५५१. ५५१.

॥ ५५१ ॥

५५१ ॥

५५१ ॥

५५१ ॥

५५१ ॥

पुर.ले.

१

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ धन्याकेयं स्थिता तेशिरसि शशिकला किं नुना मेतदस्याना मेवास्यास्तदेतत्परिचि-
तमपितेविस्मृतकस्य हेतोः ॥ नारी पृच्छामि नैदं कथयतु विजयानप्रमाणां यदीदृश्यानि न्हो तुमिच्छो रिति
तिसुरसरितशाव्यमव्याद्विभोर्वः ॥ १ ॥ अपि च पारस्याविर्भवंती मवनतिमवेनेरक्षतः स्वैरपातैः संको-
चैर्नैव दोष्ठां मुहुरभिनयतः सर्वलोकातिगानाम् । दृष्टिलक्ष्येषु नो प्रज्वलनकराणामुचं वध्नतो दाहभीतेरि-
त्याधारानुरोधा त्रिपुरविजयिनः पातु वो दुःखवृत्तं ॥ २ ॥ नाद्यं ते सूत्रधारः । अलमतिप्रसंगेन । आज्ञा-
पितोस्मि परिषदायथाद्यत्वासां मंतवटेश्वरदत्तपौत्रस्य महाराजपदभाक् पृथुसूनाः कवेर्विशाख-
दत्तस्य कृतिरभिनवं मुद्राराक्षसं नाम नाटकं नाटयितव्यमिति । यत्ससंकाव्यविशेषवेदिन्यां परिषदि
प्रयुजानस्य ममापि चेतसि सुमहान्परितोषः प्रादुर्भवति ॥ ॥ कुतः ॥ ॥ चीपते बालिशस्यापि सुक्षे-
त्रयति ताकृषिः । नशालेस्तंबकरितावमुर्गुणमपेक्षते ॥ ३ ॥ तद्यावदिदानीं गृहं गत्वा गृहिणीमा

श्री०
१

रूपगृहजनेन सहसगीतकमनुतिष्ठा मीति। परिक्रम्यावलोक्य च इमे नो गृहास्तथावत्प्रविशामि। नाद्येन प्रविश्या
 वलोक्य च। अयेतत्किमिदमस्मद्गृहेषु महेत्सव इव दृश्यते। यतः। स्वस्वकर्मण्यधिकतरमभियुक्तः परिजनः॥ ॥
 तथा हि॥ ॥ वहति जलमिदं पितृ नष्टि गंधानि पयिपमुद्गृथते सज्जो विचित्राः। मुशलमिदमिदं पंचपातकाले मुद्गु
 रनुपातिकलेन कुं कृतेन। ४। भवतु कुटुंबिनी माह्वय पृच्छामि। नेपथ्याभिमुखमवलोक्य गुणवत्कृपापनिलये
 स्थितिहेतोः साधिके त्रिवर्गस्य॥ मद्रवनीतिविद्ये कार्यचार्ये दुतमुपेहि॥ ५॥ प्रविश्य नदी। अत्र अस्मि
 अस्माणि ओ एण मं अज्जो अण्णगे ह्मदु। सूत्र आर्ये तिष्ठतु तावदाज्ञानियोगः। कथयतु किमघभवत्पातत्र
 भवतां ब्राह्मणानामुपनिमंत्रणेन कुटुंबकमनुगृहीतमभिमतवा भवनमतिथयः संप्राप्ताः यत एषा कविशेषा
 रंभः॥ नदी अज्ज आमंतिदा मदा भ अवंतो बह्मणाः सूत्र आर्ये कथय कस्मिन्निमित्ते। नदी उवरज्जति कि
 ल भ अवं चंदो ति सूत्र आर्ये क एवमाह नदी एवं खुण अरवासी जणो मंतेदि सूत्र आर्ये कृतपरिष्प

मुरा. लं.

२

मोस्मिचतुःषष्ट्यंगेज्योतिःशास्त्रे। तत्प्रवर्ततां भगवतो ब्राह्मणानुद्दिश्य पाकः। चंद्रोपरगं प्रति तु केनापि विप्रल
धासि। पश्या। क्रूरग्रहः सकेतुश्चंद्रमसं पूर्णमंडलमिदानीं। अभिभवितुमिच्छति वलाहने पथ्ये। आः कएष
मपि स्थिते। रक्षतनतु बुधयोगः॥६॥ नदी॥ अज्जको उणाधराणी गो अरो भवि अचंदंगहाभि ओगादोर किव
दुंडुच्छदि। सूत्रः आर्येयत्सत्य मया नोपलक्षितः। भवतु भूयो भियुक्तः सन्स्वरव्यक्तिमुपलक्ष्ये। क्रूरग्रहः
सकेतुरिति पुनः पठति ने पथ्ये। कएषमपि स्थिते चंद्रगुप्तमभिभवितुमिच्छति॥ सूत्रः आकर्ण्य आर्येयं ज्ञातं
कोटिल्यः। नदी भयं नाटयति। सूत्रः कोटिल्यः कुटिलमतिः स एष येन क्रोधाग्नीप्रसभमदाहिनं दवंशः।
चंद्रस्य ग्रहणमिति श्रुतेः सनाम्नो मौर्ये दोर्द्धिषदभि योगदस्य वेति॥ ७॥ तदि आवांग छावइति निष्क्रांतौ प्र
स्तावना॥ तेतः प्रविशति मुक्तां शिखां परिमृशन्स क्रोधश्चाण क्यः॥ चाराणः आः कएषमपि स्थिते चंद्रगुप्त
मभिभवितुमिच्छति॥ ॥ पश्या। आस्वादितो हिरदशोणितशोणशोभां संध्याहणमिव कलां शशलां छनस्य

श्री०

२

। जंभा विदारित मुखस्य मुखात्सुरंती कोहर्तुमिच्छति हरेः परिभूय दंष्ट्रां ॥ ८ ॥ अपि च ॥ नंदकुलकालभुजंगीको
 पानलवद्गुलनालधूमलतां । अद्यापि बध्यमानां बध्यः कोनेच्छति शिखां मे ॥ ९ ॥ किंच । उल्लंघयन्मम समु
 ज्वलतः प्रतापं कोपस्य नंदकुलकाननधूमकेतोः । सद्यः परात्मपरिमाणविवेकमूढः कः शालभेन विधिना ल
 भतां विनाशम् ॥ १० ॥ शाङ्गी स्व २ । प्रविश्य शिष्यः । २ । उपाध्याय आतापय । चाणः वत्स उपवेष्टुमिच्छामि शिष्यः ।
 उपाध्यायः नन्विषं सदा सन्निहितं वेत्ता सनेव ह्याप्रकोष्ठशालातटस्यामुपवेष्टुमहत्तुपाध्यायः । चाणः व
 त्सकार्यं । भिनियोग एवास्मान्वाकुलयति । न प्रनरुपाध्यायसहभूः शिष्यजने दुःशैलता । नाद्येनोपविश्य
 आत्मगतं कथं प्रकाशतां गतोयमर्थः पौरेषु ॥ यथा किल नंदकुलविनाशजनितरोषो राक्षसः पितृवधा
 मर्षितेन सकलनंदराज्यपरिपणनप्रोत्साहितेन पर्वतकपुत्रेण मलयकेतुना सह संघायत दुपगृहीतेन च
 महता म्लेच्छराजबलेन परिहृतो वृषलमभिगन्तुमुद्यत इति विचिंत्वा अथवा येन मया सर्वलोकप्रकाशं

मु. ले.

३

3

नंदवंशवधंप्रतिज्ञापतिस्त्रीणां दुस्तरप्रतिज्ञासरित सोहमिदानीं प्रकाशी भवंतमप्येनमर्थे समर्थः प्रशमपितुं कुतः
। यस्यमम। श्यामीकृत्या ननेह नरियुवतिदिशा संततैः शोकधूमैः कामंमंत्रिदुमेभ्यो नयपवनहृतं मोहभस्मप्रकीर्ण
दग्धा संभ्रांतपौरद्विजगणारहितान् नंदवंशप्ररोहान् दग्धाभावो नखेदाज्वलनद्रववने शाम्यतिक्रोधवन्निः ॥११॥
॥ अपिच शोचंतो वनतैर्नराधिपभयाद्विक्लव्यगर्भे मुखैर्मामग्रासनता वक्त्रमवशं पेददृष्टवंतः पुराते पश्यंति
तथैव संप्रति जनानंदं मया सान्वयं सिंहेनेव गजेन्द्रमद्रिशिखरात्सिंहासनात्पातितं ॥१२॥ सोहमिदानीं प्रवसि
तप्रतिज्ञाभारोपि वृषलायेक्षया शास्त्रधारयामियेन मया । समुत्वाता नंदी नवहृदयरो गारवभुवः कृतार्थैर्बल
क्ष्मीः सरसिनलिनी वस्तिरपदा । द्वयोः सारंतुल्यं द्वितयमभियुक्तेन मनसा फले कोपप्रीत्योर्द्विषादिच विभ
क्तं सुहृदिव ॥१३॥ अथवा अगृहीते राक्षसे किमु तवा तं नंदवंशस्य किं वा स्तेर्यमुत्पादितं चंद्रगुप्तलक्ष्माः
। विचिंत्य । अहो राक्षसस्य नंदवंशे निरतिशयो भक्तिगुणः । सखलुकस्मिंश्चिदपि जीवति नंदान्वयावयवव

श्री०

३

बलस्य साचिव्यं ग्राहयितुं न शक्यते। तदभियोगं प्रति निरुद्योगः शक्यो वस्तुनापयितुं इति अस्माभिरनपेव बु
 द्धा तयो वनगतोपि घाति तस्तपस्वी नंदवंशीयः सर्वार्थसिद्धिः। यावदसौ मलयकतुमंगी कृत्यास्मदुच्छे
 दाय विपुलतरं प्रपलमुपदर्शयत्येव। प्रत्यक्षवदाकाशे लक्ष्यं वधा साधमात्यराक्षससाधुसाधुमंत्रि
 श्रोत्रियसाधुसाधुमंत्रिबृहस्पतेसाधुः कुतः ऐश्वर्यादनयेतमीश्वरमयं लोकोर्थतः सेवतेतंगच्छं त्यनुपेवि
 पत्निषु पुनस्ततः प्रतिष्ठाशया। भर्तुर्ये प्रलयेपि पूर्वसुकृतासंगे न निःसंगया भक्त्या कार्यधुरावहंति बहवस्ते
 दुर्लभास्त्वादृशाः॥१४॥ अतएवास्माकं त्वत्संगे हेयलः। कथमसौ बृषलस्य साचिव्यग्रहणेन सानुग्रहः
 स्यादिति। कुतः। अप्राप्तेन च कातरेण च गुणः स्यात्सानुरागेण कः प्रज्ञाविक्रमशालिनोपि हि भवेत्किं भक्ति
 हीनात्फलं। प्रज्ञाविक्रमभक्तपः समुदितायेषां गुणाभूतयेतेभृत्या नृपतेः कलत्रमितरं संयत्सु चापत्सु
 च॥१५॥ तन्मयाप्यस्मिन्वस्तुनि तशयानेन स्तुयीते। यथाशक्तिक्रियते तद्ग्रहणं प्रतियत्नः। कथमिव-

मु. रा. लं.
४

अत्र तावद्बलपर्वतकपोरन्यतरविनाशेपि चारुकास्यापकृतं भवेतीति विषयकन्यपाराक्षसेनास्माकम
त्यंतोपकारिमित्रं घातिस्तपस्वीपर्वतकरति संचारितो जनायवादी लोकप्रत्ययार्थं अस्मैवार्थस्याभिव्य
क्तये पिता ते चारुकेन घातित इति रहसि त्रासयित्वा भागुरापणेनापवाहितः पर्वतकपुत्रो मल्लपुत्रे तुः
॥ शक्यः खल्वेष राक्षसमतिपरिग्रहीतौ पिब्युन्निष्ठमानः प्रज्यानिग्रहीतुं न पुनरस्य निग्रहात्पर्वतक
वधोत्पन्नं राक्षस्यो मे पशः प्रकाशी भवत्प्रमाद्यं मिच्छामि प्रयुक्ताश्च स्वपक्षपरपक्षयोरनुरक्तो यरक्तजन
जिज्ञासया बहुविधदेशविषभावाचारसंचारवोदो नाना व्यंजनाः प्रणिधयः। अचिष्यते च कुसुमपुरवा
सिनां नंदामात्यसुहृदं निपुणं प्रचारगतं। तत्र त्कारणमुत्पाद्य कृतकृत्यतामायादिताश्चंद्रगुप्तस
होत्थापिनो भद्रभटप्रभृतयः प्रधानपुरुषाः शत्रुप्रयुक्तानां च तीक्ष्णसदायिनां प्रतिविधानं प्रत्यप्र
मादिनः परिक्षितमक्तयः क्षितिपतिप्रत्यासन्नाः निवोजितास्तत्रापु पुरुषाः। अस्ति चास्माकं सहाध्या

श्री०
४

विमित्रमिंदुशर्मानामत्राहणाः सचौशतस्यांदंतीत्यांचतुःषष्ठंगेज्योतिःशास्त्रिचपरंप्रावीण्यमुपगतः
 समयाक्षयणकलिंगधारीनंदवंशवधप्रतिज्ञानंतरमेवकुसुमपुरमुपनीयसर्वांमात्यैः सहसख्यंश्री
 हितोविशेषतश्चतस्मिन्राक्षसः समुत्पन्नविश्रंभस्तेनेदानीं महत्प्रयाजनमनुष्ठेयं भविष्यति तदेवम
 स्मत्तो न किंचित्परिहास्यते ॥ ॥ वृषल एव केवलं प्रधानप्रकृतिस्वस्मात्स्वारेपितराज्यतत्रभारः सतत
 मुदास्ते । अथवापत्स्वयमभियोगदुःखेवसाधारणतौरयाकृतं तदेवराज्यसुखपति ॥ कुतः ॥ स्वयमाहृत्यभुं
 जानावलिनोरपेसभावतः । गजेंद्राश्चनरेंद्राश्चप्रापः सीदंतिदुःखिताः ॥ १६ ॥ ततः प्रविशति यमपदे
 नचरः । पणमहजमस्सचलगां किंकजं देवएहि अस्महिं । एसोखुअस्सभत्तागां हरइजी अंचउपउंते
 ॥ १७ ॥ अविआ । पुरिसस्सजीविदं विसमादोविहोदिभत्तिगहिआदो । मोरइसव्वलोअंजोतेराजमेण
 जाआमो ॥ १८ ॥ जावरदंगेहं पविसिअयमयपउंदं सअंतोगी आदंगास्यामिइतिपारेकामति-शिष्यः

सुरा. लं.

५

विलोक्य भद्रन प्रवेष्टव्यं चरः हं हो ब्रह्मण कस्म एदं गेहं शिष्यः। अस्माकमुपाध्यायस्य सुगृहीतनाम्न आ
र्यचाराकस्य चरः। विहस्यः हं हो ब्रह्मण अन्न के करस्स जीवममधम्म भाउणो द्यरं हो हि. तो देहि मे पव
संजाव दे उपजा अस्स ज मे पं य सारि अधम्मं उपदि सामि। शिष्यः। सको धं। धिद्वार्व किं भवानस्मदुपाध्या
पादपि धर्म विन्नरः। चरः। हं हो ब्रह्मण माकुप्प. ण हि सद्यो सच्चं जाणादि. ता किं विते उवज्जा अजानादि किं
विअह्मारि साजानं दि। शिष्यः. सर्वे सर्व ज्ञता सुपाध्यायस्य चो रपितु मिच्छति। चरः. हं हो ब्रह्मण. जइ त
व उवज्जा आसच्चं जाणादि ता जाणा दुदा व कस्स चंदोऽन भिप्पे दोत्ति। शिष्यः. किमनेन ज्ञातेना ज्ञातेन वा
। चरः. तव उवज्ज आ एव जाणिस्स दिजं इ मिणा जाणि देण हो दितु मंदा व एत्ति अंजाणा सि कमलोणं चं
दो अण भिप्पे दोत्ति। णं पे क व. कमलाणं मण हराणं विरू अहितो विसं व ३ सीलं। संपुसम उलं मि विजा
इ चं दे विरु द्दारां॥ १९॥ चाराकः. आ क र्ण. आत्मे गतं अपे चंद्र गुप्ता दपर क्ता त्पुरुषा ज्ञानामी सुपक्षि म

श्री.
५

मनेनाशिष्यः पूर्वकिमिदमसंबद्धमभिधीयते॥ चरः हे हो वल्लण सुसंबद्धं ज्ञेय एदं भवेत् शिष्यः यदि
किं स्यात् चरः जदि सुणिदुं जाणिदुं लहे। चाण भद्रविश्रधं प्रविशालस्य संश्रितारं ज्ञातारं च चरः एसा
पविसामि। इति। प्रविश्या पस्त्य च जेदु अज्जो चाण विलोक आत्मगतं। कथमप्यप्रकृतिचिन्त
परिज्ञाने नियुक्तो निपुणकः प्रकाशं भद्रस्वागतं उपविशे चरः जं अज्जो आणवेदि भूमावुपविष्टः
चाण भद्रवर्णयेदानीं स्वनियोगवृत्तांतं अपि वृषलमनुरक्ताः प्रकृतफः चरः। अहंरं अज्जो एवुते सु
ते सुविगगकारणे सुपरिहरि अंतं सुसुणिहीदनामेहे अरे देवे चंद उन्नेदिदमणुरक्ता ओपकिदि ओ किं
दुउणसंदि एत्थण ओ अमेच्चरकवसेण सहयदमसमुप्यसमिणे हवहुमार्णतिस्मि पुरिसा जेदेवस्य
चंदसि रिणे सि रिंण सहंदि। चाण सकोधं नेनुवक्तव्यं स्वजीवितं न सहंत इति भद्र अपि ज्ञायते नाम
धेयतः चरः कहं अज्जाणि अणामहेण अज्जास्यणि वेदि अंति। चाण तेन हि श्रोतुमिच्छामि चरः। सु

मुरा.लं.
६

गादुअज्जोपठंमदावअज्जस्सरिपुपकेवद्वपारकववादोखवंणओजीवसिद्धीचाणक्यःसहर्षमात्मगतं
अस्मद्रिपुपक्षेवद्वपक्षपातःक्षपणकःचरःजीवसिद्धीणामसोजेणसाअमवरकवसप्यउत्ताविसक
स्मादेवेपवदीसरेसभावेसिदाचाणक्यःस्वगतंजीवसिद्धिरेषतावदस्मत्प्रणिधिः।प्रकाशभद्रअथा
परःकःचरः।अज्जअवरोपिअमचरकवससपिअवअस्साकाअथोसअउदासोणामचाणाविहस्य
आत्मगतंकायस्सुदतिलब्धीमात्रातथापिनयुक्तं प्राकृतमपिरिपुमवजातुं तस्मिन्मयापुहच्छद
नासिद्धार्थकोविनिक्षिप्तःप्रकाशंभद्रतृतीयंश्रोतुमिच्छामि।चरः।तिदीओविअमचरकवससदुदी
ओहिअअंपुप्पपुरनिवासीमणिआरसेदीचंदणदासोणाम।जस्सगेहकलत्रंणासीकदुअअमचर
रूवसोराअरादोअवकंते॥चाणःनूनं सुहत्तमः।नयनात्मसदृशेराक्षसःकलत्रंन्यासीकोरुषति॥प्र
काशं॥भद्रंचदवदासस्यगृहेराक्षसेनकलत्रंन्यासीकृतंकथमवगम्यतेचरःअज्जइअंगुलीअ

श्री०
६

अमुदा अज्जं अवगदत्थं करिस्सदि। इत्यर्पयति। चाणा मुद्रामवलोक्य गृहीत्वा राक्षसस्य नामवाचय
 ति सहर्षं स्वगते ननु वक्रव्यं राक्षस एवास्मदंगुली प्राणायी संवृत्त इति प्रकाशं भद्र अंगुली मुद्रा धिग
 मे विस्तरेण श्रोतुमिच्छामि॥ चरः। सुणाड अजोः अन्धिदाव अहं अजेणापो रजराचरिदस्स अस्मै सणे
 णि उत्तो परघु रप्पवे से परस्स अणा संक णि ज्जे ण इति णा जमपडे णा हिं उं तो मणि आर से द्वि चंदणादा
 सस्स गेहं पविट्ठो म्हि तहिं जमपडं य सारि अपउत्तो म्हि गी आनि गा इदं॥ चाणाः ततः किं चरः तदो अ
 एकदो अववर को दोयं च वरि सदे सी अपि अदं सणी असरी ए किदी सुकुमार ओ वाल तणा सु
 लह को ह ह लो फुल्ल णा अणा णि क्क मिदं पउत्तो तदो हा णि गा दो हा णि गा दो त्ति संका परि गा ह
 णि वद इति द्वा ओ तस्स एव अववर कस्स अवां तरे इत्थि आत णा स्स उट्ठि दो कल कलो तदो ई सि
 दा रे दे सदा विद मुही ए एका ए रथि आ एसो कुमार ओ णि क्क मंतो ए च णि - त्थि अ अवलं

पुरा-ले-

७

7

विदो-कोमलाएबाहुलदाएतस्याएकुमारसंगेयसंभमयचलिदुलीदोकरदोपुरिसचंगुलीपरिणाहय्य
माणघरिआइचंगुलिमुदिआदेहलीवंधंमिपरिआउट्टिदाअताएअणववुडाएबममचलणपास
समागत्थिअयणमणिदुआकुलवद्विअणिचलासंवुतामएविअमच्चरकवसस्सणामेकिदेतिअ
ज्जस्सयादमूलंयाविदा-ताएसोइमाणआअमोःचाण-भद्रश्रुतमयस रनचिरदस्यपरिअमस्यानुरु
पंफलमधिगमिष्यसि। चरः-जअज्जोआणवेदिन्निनिःआंतः। चाणःशार्द्धस्वगतं-किमत्रलिखामि
अनेनखलुलेखेनराक्षसोजेतमःप्रविश्यप्रतीहारी-जेदुअज्जो-चाणःसहर्षमात्मगतं-गृहीतो जप
शब्दः-प्रकाशं-शोणोत्तरेकिमागतप्रयोजनम्॥ प्रती-अज्जदेवोचंदसिरीसी सेकमलमुउलोआरं
अजलिंणिवेसिअअज्जंविस्मवेदि-इच्छामिअज्जेणअभाणसादोदेवस्सपद्यदीस रस्सणारलोइआं
कोरंदु-तेणअधारिदयुवारंआहरंणारवह्णणंपरिवादमिन्नि-चाणःसहर्षमात्मगतःसाधुवषल

श्री०

७

ममेवदृश्येन सहसंमंयसंदिष्टवानसि शोणोत्तरे उच्यतासम्यक् च नादृषलः । साधुवत्स अभिज्ञः खल्व
 सिलोकव्यवहाराणां तदनुष्ठीयतामात्मनोभिप्रायः किंतु पर्वते श्वरस्य धृत एवाणि गुणवन्ति भूषणानि
 गुणवद्वा एव प्रतिपादयनीयानि तदहं स्वयमेव परीक्षितगुणान्नाह्मणान्नेष्यामि प्रती जं अज्जो आ
 णवेदिनि निष्क्रांता ॥ चासा शार्ङ्ग ख उच्यंतामस्य दृचनाद्विश्वावसुं प्रभृतपस्त्रयो भ्रातरः वृषलात्प्रति
 गृह्याभरणानि भवद्भिर्हं दृष्टव्य इति शिष्यः तथेति निष्क्रांतः । चाणक्यः उन्नेरायं लेखार्थः पूर्वकथम
 स्तु विचिंत्यः आः ज्ञातमुपलब्धवानास्मि प्रणिधिभ्यः यथा तस्य स्तुत्र राजलोकस्य मध्यात्प्रधानतमाः
 पंचराजानः परया सुहृत्पाराक्ष समनुवर्तते ते याथा कोतूतश्चित्रवर्मा मलयनरपतिः सिंहनादो नृसिं
 हः काश्मीरः पुष्करक्षः क्षतरिपु महिमासिंधवः सिंधुषेणः । मेघाव्यः पंचमोऽस्मिन् दृथुतुणवलः पा
 रशीकाधिराजो नामान्येषां लिखामि क्रवमहमधुना चित्रगुप्तः प्रमार्ष्टु ॥ २० ॥ अथवा नलिखामि । पूर्व

पुरा. लं.

८

४

मनभिव्यक्तमेवास्मां नाद्येन लिखित्वा शार्ङ्गः २ प्रविश्य शिष्यः ॥ २३ उपाध्याय आज्ञापय चाणः वत्स श्रोत्रिपा
क्षराणि प्रपत्न लिखितान्यपि नियतमस्फुटानि भवन्ति । तदुच्यतामस्मद् च नास्ति द्वार्थकः ॥ एभि रक्षरैः केना
पिकस्यापि स्वयं वाच्यमिति अदत्तवात्यनामानं लेखं शक्यं दत्तमेन लेखयित्वा मासु प्रतिष्ठितान् चोत्थय
मस्मै चारुकोलेन वयतीति । शिष्यः तथेति निःक्रान्तः चाणः स्वगतं हन्तजितो मलयकेतुः प्रविश्य लेख
हस्तसिद्धार्थः जेदु अज्जो अज्जो सोस अदत्तमेण लिहि दोले हो चाणः गृहीत्वा अहो दर्शनापा
न्यक्षराणि अनुवाच्य भद्र अनया मुद्रया मुद्रयै नं सिद्धा तथा कृत्वा अज्ज अज्ज मुदि दोले हो द्वि अरं
अणुचिही अदु चाण भद्र कस्मिंश्चिदासजना तुषेपे कर्मणि तां व्यापारयितुमिच्छामि सिद्धा सह
यं अज्ज अनुगिही दोहि आण वेदु अज्जो किं इमिणा दासजणेण अज्जस्स अणुचिद्विदच्चं चण
प्रथमं नावद्धं स्वागत्वा घातकाः सरोष दक्षिणाक्षि संकोचं संज्ञां ग्राहयितव्याः ॥ ततस्तेषु गृहीतशं

श्री.
८

केतेषु मया पदेशादितस्ततः प्रद्वेतेषु शकटदासो वध्यस्त्वा नादयनी पराक्षसंप्रापयितव्यः तस्मात्सुहृत्प्रा
 रापरिक्षणपरितुष्टात्पारितोषिकं ग्राह्यं राक्षस एव कञ्चित्कालं सेवितव्यः ततः प्रत्यासन्नेषु परेषु प्रयो
 जनमिदमनुष्ठेयं। कर्णेणैव मिव सिद्धा जं अज्जो आणवेदि चाण शाङ्कुं अविश्य शिष्यः उपाध्यायाज्ञा
 पय चाण उच्यतामस्मद्वचनात्कालुषाशिकोंदं उपाशिकश्च यथा हर्षलः समाज्ञापयति य एष क्षप
 णको जीवसिद्धिर्नाम राक्षसप्रयुक्तो विषकन्यया पर्वतकं पातितवान् स एनमेव दोषं प्रख्याप्य स नि
 कारं नगरान्निर्वीर्यतामिति शिष्यः तथेति परिक्रामति चाण वत्सतिष्ठ श्योपमपरः कायस्थः शकट
 दासो नाम राक्षसप्रयुक्तो नित्यमस्मच्छरीरमभिद्रोक्षुमिह प्रपतते। स चाप्येनं दोषं प्रख्याप्य मूलमा
 रोप्य तां गृहजनश्चास्य वंधनागारं प्रवेश्यतामिति शिष्यः यदाज्ञापयत्यार्य इति निष्क्रान्तः चाण चिं
 तां नादयति आत्मगतं अपि नाम दुरात्मा राक्षसो गृह्यतः सिद्धा अज्जगिही दो चाणः सहर्षमा

सुरा. लं.
५

स्मृतं हंत गृहीतो रक्षसः प्रकाश भद्रकोपं गृहीतः सिद्धा गिही दो अज्ज संदेशो तागमिस्संकाज्जसि
द्दीए चाणा सांगुलिते खमर्पयित्वा गम्यता मेस्तुते कार्यसिद्धिः नथेति निष्क्रांतः मविश्य शिष्यः उ
पाध्याय कालयागिको दंडपाशिकश्चोपाध्यायं विज्ञापयतः इदमनुष्ठीयते देवस्य चंद्रगुप्तस्य शास
नमिति चाण शोभनः वत्समणिकारश्चेष्टिनं चंदनदासं द्रष्टुमिच्छामि शिष्यः नथेति निष्क्रम्य चं
दनदासेन सह प्रविश्य इतरतः चेष्टिनं चंदनदासः स्वगतं चाणक्यमिच्छाकरुणसहसात्सदा
विअस्स विजणस्स णिदो सस्स विसंकाकिं उणमहजाददो सस्स ताभाणि दामे एधणसिणाय्यमुहा
णि अण्णिवेस संटिआ कदा विचाणक्क हइ ओगेहं विचिसा वेदि ताअवाहिदाणि चहेह भट्टिणो
अमच्चकवसस्स घरआणं ममदावजं होदितं होदुत्ति शिष्यः मोअेष्टितरजः चंदन अज्ज अज्ज
आअेष्टामि उभोपरि कामतः शिष्यः उपसृत्य उपाध्यायायं श्रेष्ठी चंदनदासः चजदुअज्जोचा

श्री.
५

णा नद्येनावलोक्य श्रेष्ठित्वागतमिदमासूनेमास्यता चंद प्रणम्य किं णाजाणादि अज्जो जह अण
 चिदो उव अणो हि अस्स परिहवा दो विदु क्व मुप्पा दे दिता इह जे व उ चिदा ए भूमि ए उ प वि सो मि
 चाण भो श्रेष्ठित्तो मेवं संभावित मे वेद मस्मदि धैर्भवतः तदुपविश्यता मासन एव चंद स्वगत उव
 किव त्रं णो ण दुट्ठे ण किं ति प्रकाशं जं अज्जो आण वेदि त्रि भूमा बु प वि ष्टः चाण भो श्रेष्ठित्त चंद नदा
 स अपि प्रचीयंते व्यवहा राणां वृद्धि लाभाः चंद स्वगतं अत्रादरो संकणी ओ प्रकाशं अहं
 अज्ज स्स प्य सा एण अरं वि दो मे वणि ज्जा चाण न व लु चं द्र गु ते दो षा अति क्रो त पा र्थि व गु णा
 न धु ना स्मा ये ति प्र कृ तीः चंद को णो पि धा प सं तं पा वे र सा अ र णो सा स म गा ए ण वि अ यु मि मा
 वं द रा चं दां से रि णा अ हि णं दं दि प कि दि ओ चाण भो श्रेष्ठि न प द्ये व प्री ता भ्यः प्र कृ ति भ्यः प्र ति प्रि
 य मि छं ति रा जा नः चंद आ ण वे दु अ ज्जा किं ति अं र मा दो ज णा दो इ द्धा अ दि ति चाण भो श्रे

मुरा. ले.
१०

ष्टिनवद्रुगुन्यराज्यमिदं नंदराज्यं पतो नंदस्यैवार्थरूचेर्यसंबंधः प्रीतिमुत्पादयति च द्रुगुप्तस्य तु भवता
प्रष्टव्यास्मः चंदः आणवेद अज्जो चाणः संक्षेपतः राजन्यविरूद्धाभिर्द्वित्रिभिर्भवितव्यं चंदः अज्जको
उण अधसोरस्माविरूद्धोर्त्रिअज्जो एण अवगच्छी अदि चाणः संक्षेपतः राजन्यविरूद्धाभिर्द्वित्रिभिर्भवि
+ मपरिक्लेश एव चंदः सहर्षं अज्ज अणुगिही होमि चाणः भो श्रेष्ठिन स चा परिक्लेशः कथमाविर्भ
वतीति ननु भवती + वितव्यं चंदः अज्जको उण अधसोरस्माविरूद्धोर्त्रिअज्जो एण अवगच्छी अदि चा
णः भद्रं भवनेव तावत्प्रथमं चंदः कर्णोपि धापः सांतं यावः कीदिसो तिगाणं अमिणा सह विरोहो चा
णः अपमीदृशो विरोधः पस्त्वमद्यापि राजायथ्य कारिणोऽमात्यराक्षसस्य गृहजनं स्वगृहमभिनी
पारक्षसि चंदः अज्ज अली अण्दं के रा विअण भिस्सेण अज्जस्स एण वेदिदं चाणः भो श्रेष्ठिन अ
लमनया शंकया भीताः पूर्वराजपुरुषाः पौराणामनिच्छतामपि गृहेषु गृहजनैर्निक्षिप्य देशांतरं व्रजं

श्री०
१०

तिः ततस्तत्प्रच्छादनं प्रदोषतु सादपतिः चंद्रः एवं गोदं तस्मिं सम ए आसिः अमृ घरे अमृ चरक वस
 स्म घरे अणोत्ति चाणः पूर्वमनृतमिदानीमासीदिति परस्परं विरोधिनी वचने चंद्रः एत्ति अंजेव अ
 ल्थिमेवा आच्छले चाण भो अश्चि न चंद्र गुप्ते राजनि अपरिग्रहं लानां तत्समर्पय राक्षसस्य गृह
 जनं अच्छलं भवतः चंद्रः अज्जां विस्मवे मि आसि अमृ घरे अमृ चरक वस स्म घरे अणोत्ति चाणः
 अथेदानीं कृतः चंद्रः राजाणामि चाणा स्मितं कृत्वा कथं न ज्ञायते नाम भो अश्चि न शिरसि
 भयं अतिहरेत त्प्रीकारः चंद्रः स्वमंत उवारि घणं पण रडि अं हरे ददु दा किमेतदा वडि दे हिमवदि
 दिवो सहि आसी से सप्यो समा विद्धो ॥ २२ ॥ दपमार्या प्रक्षिप्ताः चाणाः अन्यच्च नंद मिवा वल्लुरि
 त्यर्द्धो केलज्जां नाटयति चंद्र गुप्तममात्य राक्षसश्च त्प्रीति मा मैवं मं स्थाः पश्य विक्रान्तेर्न यशालि
 भिः सुसचिवैः श्रीवक्रनासादिभिर्नंद जीवति यात दानगमिता स्तेयं वलंती मुहुः तामिकत्वमुपाग

पुरा. लं.

११

॥

तांधृतीमिवप्रह्लादयंतीजगत्कश्चंद्रादिवंचंद्रगुप्तनृपतेः कर्तुमवस्येत्तथका॥२३॥अपिचआ
स्वादितद्वितद्विरदेशाणितशोभामितिपूर्वेक्तिंपठतिचंद्रस्वगतेफलैणामेवादिदंसेविकत्थानं
नेयथेकलकलः॥चाणशार्ङ्गः॥आःज्ञापतांकिमेतत्शिष्यः॥तथेतिनिःक्रम्यपुनःप्रविश्यउ
पाध्यायएषराज्ञश्चंद्रगुप्तस्याज्ञयाराजायथ्यकारीक्षपणकोजीवसिद्धिःसानिकारंनगरातनिर्वा
स्यतेचाणक्षपणकअहहअथवाअनुभवराजापथ्यकारित्वस्यफलंभोःश्रेष्ठिनचंदनरासए
वमयमपथ्यकारिषुतीक्षादेशोराजातत्क्रियतांयथंसुहृद्वःसमर्थतांराक्षसस्यगृहजनोःअनु
भूयताचिरंविचित्रोराजप्रसादः॥चंद्राणित्यमेगेहेअमच्चघराअणी॥नेयथेपुनःकलकलःचा
णशार्ङ्गः॥खआःज्ञापतांकिमेतत्शिष्यः॥तथेतिनिःक्रम्यपुनःप्रविश्यउपाध्यायअयमपिरा
जापथ्यकार्येवकायस्थः॥शकटदासःशूलमारोपयितुंनीपतेचाणखकर्मफलमनुभवतुभोः

श्री०
११

श्रेष्ठिन्नेवमयं राज्ञः पथ्यकारिणितीक्ष्णदंडो नमर्षयिष्यति राक्षसकलत्रप्रच्छादनं भवतः त
 इक्षपरकलत्रेणात्मनः कलत्रं जीविते च चंदः अज्जकिं मे भअंदावेसि संते विगेहे अमच्चरक्व
 सस्सघरअणंणाममयेमि किं उणाअसंतं। चाणा चंदनदास एषते निश्चयः चंदः बाटं एसोधिग
 मेणिच्चयो चाणा स्वगंत। साधुचंदनदाससाधु सुलभेस्वर्थलाभेषु परसंवेदने जने। कइदंडु
 प्करं कुर्यादिदानीं शिविनाविनो। २४ प्रका चंदनदास एषते निश्चयः चंदः बाटं चाणा सक्को
 धं दुरात्मततिष्ठदुष्टवणिक अनुभूयतां तहिं नरपतिक्रोधः। चंदः सज्जो निह अणुचिद्वी अदु
 अज्जो अत्तणो अहिआससि सं वाणा शाङ्गे खउच्यतामस्मद्वचनात्कालाशिको दंडपाशि
 कश्च शीघ्रमपंडुष्टवोणिक निगृह्याता अथवातिष्ठतु उच्यतां दुर्गपालको विजयपालकः गृही
 तगृहसारमेनं सपुत्रकलत्रसंप्रप्यता वदं क्षायावन्मया दृषत्तापयथ्यते दृषत् एवास्य प्राणा

पुरा. लं.

१२

१२

हरंदंडमाज्ञायपिष्यति शिष्यः यदाज्ञापयत्युपाध्यायः श्रेष्ठिन्नितरतः चंदनञ्जुञ्जं चञ्चामि
स्वगतं दिष्टिञ्चामिन्नकज्जोमिविण्णसोणपुरिसदोसेण परिक्कम्पशिष्येण सह निष्क्रांतः चाणक्यः
सहर्षं हंतलध्वश्दानीराक्षसः कृतः तज्जत्प्रियवत्प्राणान्यथातस्यायमापदिता स्थेदास्यापदिप्रा
णान्नूनंतस्यापिनप्रियाः ॥२५॥ निपथ्येकलकलः चाणः शार्ङ्गः ख २ प्रविश्य शिष्यः २ उपाध्यायञ्चो
ज्ञायय चाणक्यः किमेषकलकलः शिष्यः विभाव्यः उपाध्याय एष खलु शकटदासं वंधमानं वंधभू
मेरादाय समयक्रांतः सिद्धार्थकः चाणः स्वगतं साधु सिद्धार्थककृतः कार्यारंभः प्रकाशं प्रसत्य कि
मपक्रांतः स क्रोधं वत्स उच्यतां भागुण्यणाः पथात्वारितं संभावयेति निष्क्रम्य प्रविश्य च शिष्यः स वि
षादं उपाध्याय हाधिकृष्टमपक्रातो भागुण्यणोपि चाणः स्वगतं व्रजतु कार्यसिद्धये प्रकाशं स क्रोधमि
व भद्र उच्यतामस्मद्भूचनाद्भटपुरुषदत्त डिगरातेवल गुप्त राजसेनहितात्त विजयवर्माणाः शीघ्रमनुस्ते

श्री.
१२

लगृह्यतां दुरात्मा भागुरायणः शिष्यः तथेति निःक्रम्य पुनः प्रविश्य सविषादं हाधिकं च ॥ सर्वमेव
 तं त्रं आकलीभृतं ते पितृबलुभद्रभटप्रभृतयः प्रथमतः उषस्य वायुक्राताः चोराः स्वगतं सर्वथा शि
 वाः पथानः संतु प्रका वत्स अलं विषादिन पश्य ये पाता किमपि प्रधीय हृदये पूर्वगता एव ते येति
 छंति भवंतु ते पिगमने कामं प्रकामो घमाः । एका केवलमेव साधनविधौ सेनाशतेभ्यो धिकानंदोन्मू
 लनदृष्टव्यं महिमा बुद्धिस्तु मागान्मम २६ उस्याप आकाशे लक्ष्यं वधा षः दुरात्मनो भद्रप्रभृता
 नाहरामि आत्मगतं दुरात्मतरक्षसं केदानीं गमिष्यमि एषोहमचिराद्भवति ॥ ॥ स्वच्छंदमेकच
 रमुज्ज्वलदानशक्तिमुत्सेकिनामदबलेन विगाहमानं बुद्धानि गत्य दृष्यते कृतं क्रिया यो मार
 ण्यकं गजमिव प्रगुणीकरोमि ॥ २७ ॥ इति निष्क्रांताः सर्वमुद्रालाभो नाम प्रथमोक्तः ततः प्रविश
 त्याहितुंडिकः । आहितुंडिकः । जीरांति तंतनुं जिह्वं अमंडलं अहिलिहंति । जेमंतरकवरापरा

पुरा.लं.
१३

तेस्यनराहिवेउवअरंति॥१॥आकाशे-अज्जकिंतुमंभणासिकोतुमंतिअज्जअहंखुआहितुंदि
ओजिस्स विसोणामःकिंभणासिअहंविअहिणाखेलिंदुइअमितिअहकदरंउणअज्जोउत्ति-
उवजीवदिकिंभणासिराअकुलमेवकौद्धि-णांखेलदिएवअज्जोअहिणाकहिंविअमंतोस
हिकुसलोवालागाहदिदुमेत्तोअदिक्कंतोएसो-पुनराकाशे-अज्जकिंतुमंभणासिकिएदसु
पेउलसमुगाएसुत्तिःअज्जजीविआएसयादआसथाकिंभणासियेकिवदुमिच्चमिन्नि-पसीदउ
अज्जोअद्वाणंखुएदंताजदिकोहहलंएहिएदस्मिंआवासेदसेमिंकिंभणासिएदंखुभदिणोअ
मच्चरकवसस्सगेहंणाल्थिअम्हारिमाणंइहपवेत्तोतितेराहिगच्छदुअज्जोममउणजीविआएप
साराणअल्थिइहपवेत्तो।कहएसोविअवक्कंतोसविस्मयःमू-पस्वगतं-संस्कृतमाश्रित्य-
आहोआश्रयं-चाणक्यमतिपरिगृहीतंचंद्रगुप्तमेवक्ष्यविप्लमिवराक्षसप्र-पत्नमवाह्य

श्री०
१३

मिव लक्षयामि ॥२॥ तदेव मनोर्बुद्धिशालिनोः सुसचिवयोर्विरोधे संशयिते वनंदकुललक्ष्मीः पतः वि
रुद्धयोर्भृशमिह मंत्रिमुपयोर्महावने वनगजयोरिवान्तरे अनिश्चयाद्गजवशयेव भीतया गता गतैर्भ्रूव
मिह खिद्यते श्रिया ॥३॥ तद्यावदमोक्षराक्षसं पश्यामि इति परिक्रम्या स्थितः ततः प्रविशत्यासनस्थः पुरु
षेणात्तु गम्यमानस्स चिंतो राक्षसः ॥२॥ सवाध्याकष्टभोः कष्टां वृल्ली नामिव नीतिविक्रमगुणा व्यापारशांत
द्विषानंदानां विपुले कुले कुलेः करुणायानीते निपत्याक्षयां चिंतो वेशसमाकुले न मनसा रात्रिदिवं जा
ग्रतः सैवेयं मम चित्रकर्म रचना भित्तिं विनावर्तते ॥४॥ अथ तां नेदं विस्मृतमक्तिनानविषयव्यासंगमू
दास्मना प्राणप्रच्युतिभीरुणा न च मपानात्मप्रतिष्ठार्थिना ॥ अस्यार्थपरदास्यमेत्यनिपुणां नीतौ मनो
दीयते देवः स्वर्गगते पिशात्रववधेनाणधितः स्यादिति ॥५॥ आकाशमवलोकयत्सास्त्रं भगवतिक्र
मलालये भृशमगुणज्ञासि ॥ कुतः आनंदहेतुमपि देवमया स्य नंदं सक्तासि किं कथय वैरिणि मो

मु. रा. ले.
२४

१५
यपुत्रोदानां बुराजिखिगंधागजस्य नाणोतत्रैव किं न वयले प्रलयंगतासि ॥ ६ ॥ अपिच अनभिजाते पृथ-
व्यां किंदग्धाः प्रथितकुलजाभूमिपतयः पतिपायमौर्वयदसिकुलहीनं हतवती ॥ प्रकृत्या वाकाशप्रभ-
वकुसुमप्रांतचपलापुरंध्रीणां प्रज्ञापुरुषगुणविज्ञानविमूर्खी ॥ ७ ॥ अपिच अविनीतेः तदहमाश्रयो-
न्मूलनेनैव त्वामका मां करोमि ॥ विचिंत्य मपातावत्सुहृत्तमस्य च दनुदासस्य गृहे गृहजनं निक्षिप्य नगर-
निर्गच्छता न्याय्यमनुष्ठितमकुसुः कुसुमपुराभियोगं प्रत्यनुदासीनो एक्षस इति तत्र स्थानामस्माभिः
सदैककार्याणां देवपादोपजीविनानोद्यमः शिथिलीभविष्यति चंद्रगुप्तशरीरमभिद्रोग्धुमस्मत्प्रयु-
क्तानां तीक्ष्णसदापिनामुपसंग्रहार्थं परकृत्योपजायार्थं च महता कोशसंचयेन स्थापितः शकव-
दासः प्रतिक्षणमरातिवृत्तांतोपलब्धपेतसंदतिभेदनापचव्यापारिताः सुहृदोजीवसिद्धिप्रभृत-
यः तत्किमत्र बहुना दृष्टात्मजः सपदि सान्वयगृषदेवः शार्दूलयोतमिव यं परिपोष्य नष्टः ॥ तस्यैव बु-

श्री०
२४

द्विविशिधखेनमिनद्विमर्मवमीभवेद्यदिनदैवमदृश्यरूपं। ८। ततःप्रविशतिकंचुकी-२कामंनंदमि
 वप्रमथ्यजरयाचाणाक्यनीत्यापथाधर्मीमौर्षेद्वक्रमेणनगरेनीतःप्रतिष्ठांमपि। तंसंप्रत्युपचायमान
 मनुमेलध्यातःसेवयालोभोगक्षसवज्जयायपतेतेजेनुंनशक्रोतिच॥९॥परिक्रम्योपसृत्यच-इदं
 ममात्परक्षसस्यगृहंप्रविशामि। प्रविश्याकुपारोमलयकेतुरमात्पविज्ञापयतिविरात्रभृत्यार्पःपरित्यक्तो
 चितसंस्कारइतिपीड्यतेमेहदयंपद्यपिसहसास्वामिगुणानशक्नोतेविस्मर्तुंतथापिमद्विज्ञापनामा
 नपितुमर्हत्यार्थःइत्याभरणानिप्रदर्श्यरमान्याभरणानिकुमारेणस्वशरीरदवतापप्रेषितानिधारयितु
 मर्हत्यमातः-राक्ष-आर्यजाजलेविज्ञाप्यतामस्मद्वचनात्कुमारःविस्मृताएवभवद्गुणपक्षपातेनस्वा
 मिगुणाःकेतु-नतावान्निर्वीर्यःपरिपरिभवाक्रांतिकृपणैर्वहाम्यगैरेभिःप्रतनुमपिसंस्कारश्च
 ना। नयावन्निःशेषक्षपितरिपुचक्रस्यनिहितंसुगांगेहेमांकंनृवरतवसिंहासनमिदं॥१०॥कंचु-

मु. लं.

१५

15

अप्राप्येनेतरिसुलंभमेतत्कुमारस्य तत्प्रतिमान्यतां कुमारस्य प्रथमः प्रणयः राक्षः आर्यकुमार इव
नातिक्रमणीयवचनो भवानपितदनुष्ठीयत कुमारस्याज्ञाः कंचु नाद्येन भूषणानि परिधाय स्वस्ति
भवने साधयाम्यहं राक्षः आर्याभिवादयो कंचु निष्क्रीतः राक्षः प्रियंवदकज्ञायतां कोऽस्मदृशनाथी
हारेतिष्ठति पुरु जं अमच्चो आणवेदिन्नि परिक्रम्य आहितुं डिकं दृष्ट्वा अज्जको तुमं आहितुं भ
द अहं खु आहितुं डि ओजिस्स विसोणाम इच्छेमि अमच्चस्स पुरो सण्णो हि खेलिंदं पुरु चिद्वज्जो व अ
मच्चस्स णि बोदेमि राक्षसमुपसृत्य अमच्च एसो खु सय्यजीवी दृष्ट्वा दिसय्यं दं सेंदं राक्षसः वामाक्षि
स्यंदनं सूचयित्वा आत्मगतं कथं प्रथममेव सर्वदर्शनं प्रकाशयं वद कननः कोतु हलं सय्येषु तत्परि
तोष्य विसर्जयेनं पुरु तथेति तं मुपसृत्य अज्ज एसो खु देदं सणो कज्जेण अमच्चो मच्चो पसादं करेदिण
उण सय्यदं सणोण आहि भद मुह विस्सवेहि अमच्चण कवलं अहं सय्यजीवी पाउउ कवा खु अहं

श्री०

१५

जाजइमेअमच्चोदंसणोणपसादंणकरेदिताएतंपत्तअंगवेदुत्तिः पुरु-पत्रंगृहीत्वाएक्षसमुपस
 त्य-अज्जएसोखुअमच्चविस्मवेदिणकेवलअहंसपजीवीपाउउकवीखुताजेइमेअमच्चोदस
 णापसादंणकरेदितदोएदंविदावपत्तअंगवेदुत्तिः राक्षःपत्रंगृहीत्वावाचेपति-पाऊणानिखसे
 संकुसुमसंअत्तणोकुसलदाएजंगिरेइमंगेअस्मारांकुणतितेकज्जो॥११॥ विचिंत्य-स्वगतं-
 अपेकुमपुरवत्तांतजः भवत्तरिणिगिणिगाथार्थः। कार्यव्यग्रत्वान्मनसः प्रभूतत्वाच्चप्रणिधी
 नांविस्मृतमिदानीं स्मृतिरुपलब्धा-व्यक्तमाहितुं उडिकच्छुद्धानाविगधगुप्तिनानेनभवितव्यं। प्रका-
 प्रियंवदकप्रवेशयेनंसुकविशेषः श्रोतव्यमस्मात्सुभाषितं पुरु-तथेत्याहेतुडिकमुपसृत्य-उपस
 प्पदुअज्जो-आहिनाद्येनोपसृत्यविलोक्यसस्त्वतमाश्रित्य-स्वगतं-अपममात्पराक्षसः सए
 षः-वामांवाहुलतांनिवेशयशित्थिलंकंठेनिरत्ताननास्कंधेदक्षिणयावलान्निहितयाप्येकेयंत

मु. रा. लं.

१६

16

स्यामुद्धः गगलिंगनसंग पीडितमुखं यत्सो घमाशं किन्नीमौर्यस्योरसिनाधुनापि कुरुते वामेतरं श्रीः स्तनं १२
। प्रकाशं जेवु अमचो राक्ष विलोक्य अये विराध इत्यर्द्धोक्तननुप्ररुदश्मश्रुः । प्रियंवदकमुजगैरिदानां
विनोदपितमं तद्वि अम्यतामितः परिजनेन त्व मपि स्वाधिकारमश्रुनं कुरु पुरुषः तथेति स परिजनेन
क्रांतः राक्षसः सखे विराध गुप्त इदमासनमास्यतां विराधः नथिनोपविष्टः राक्ष निर्वरणः अये देव
पादपद्योपजीविनः अवस्थपमिति रोदिति विरोधः अलममात्यशोकेन नातिचिरादमात्योस्मा
नुरातनामवस्थामारोपयिष्यति राक्षसः सखे वरणपकु सुमपुरवृत्तांतं विराधः अमात्यविस्तीर्णः
खलुकु सुमपुरवृत्तांतः तत्कृतः प्रभृतिवर्णयामि राक्षसः सखे चंद्रगुप्तस्येवतावाग्मगरप्रवेशात् प्र
भृति अस्मत्प्रयुक्तैस्तीक्ष्णारसदायिभिः किमनुष्ठितमिति आदितः आतुमिच्छामि विरा एष कथं
यामि अस्ति तावच्छकपवनकि रातयकां भोजवाह्लीक प्रभृतिभिः चाणक्यमिति परिगृहीके श्रं

श्री०

१६

द्रुगुप्तपर्वतेश्वरवलेरुदधिभिरिवप्रलयेच्चलितशालिलेः समंतादुपरुद्धं कुसुमपुरं। राक्षःशस्त्र
 माकृष्यससंभ्रमम् अपिमपिस्थितिकः कुसुमपुरमुपरोत्स्यति प्रवीरकक्षिप्रमिदानीं॥ प्राका
 रं परितः शरासनधरैः क्षिप्रं परिक्रम्य तां द्वारेषु द्वारैः प्रतिद्विपघटाभिर्दक्षमैः स्त्रीयतां॥ त्यक्त्वा
 मृत्युभयं प्रहर्तुमनसः शत्रोर्वले दुर्वले तेनिर्यातुमया सहेकमनसो येषां मभीष्टं यशः॥ १३॥ विरा
 धः अमात्यालमावेगेन वृत्तमिदं वर्णयते। राक्षः निःश्वस्य कसं वृत्तमिदं मया पुनर्ज्ञातं स एवापेकाल इति। शस्त्र
 मुत्सृज्य स्वदेवनंदस्मरामिते राक्षसं प्रति प्रसति शयं। त्वमत्र सेनामकाला पत्रैषामेघनीला चरति गजघ
 टा राक्षसस्तत्र या पाहते तत्पारिप्लवीभः स्तुतिगुणवलेन वार्यतां राक्षसेन। पत्रानां राक्षसत्वं नयतु बलमि
 ति प्रेषयन्मत्स्यमाज्ञामज्ञासीः प्रीतियोगात्स्थितमिव नरो रे राक्षसानां सहस्रं॥ १४॥ विराधगुप्तः। तत समं
 तादुपरुद्धं कुसुमपुरमवलोक्य वदुदिवस प्रवृत्तमीत महदुपरोधवैशसमुपरि योराणां परिवर्त्तमानमस

मु. लं.
१७

समानेतस्यामप्यवस्थायां पौरुषनापेक्षया सुरंगामेत्यायक्रांतेतयोवनायदेवेसर्वार्थसिद्धौ स्वामिविरहात्मशि
थिलीकृतप्रयत्नेषु युष्मद्वलेषु जयाद्योषणा व्याघातादिसाहसानुमिते घतर्नगारवासिषु पुनरपि नंदराज्य
प्रत्यानयनापसुरंगयावहिरयतेषु चंद्रगुप्तनिधनायपुष्पत्रयुक्तेयाविषकन्ययाघातितेतयस्विनिपर्वतेश्च
रे-राक्षः सस्त्रेपश्याश्चर्यं कर्णेनेन विषांगेनैकपुरुषव्यापादिनी रक्षिता हतुं शक्तिरिवार्जुनं वलवतीपाचं
द्रुमं मया साविस्त्रो रिव विष्णुगुप्तहतकस्यात्यंतिकश्रेयसे हें उंवेयमिवैत्यपर्वतनृपतद्वध्यमेवावधीत ॥
१५॥ विरा-अमात्यादैवस्यात्र कामचारः किं क्रियतो। राः ततः किततः पितृवधादयक्रांते कुमारमलयके
तो विश्वासिते पर्वतकभ्रातरिवैरोचके प्रकाशिते चंद्रगुप्तस्य नंदभनप्रवेशे चाणक्यहतके नाहूपाभिहि
तास्सर्वेण्वकुसुमपुरीनवासिनः सूत्रधारया। यथासांवत्सरिकादेशादहं रात्रसमपेचंद्रगुप्तस्य नंदभव
नप्रवेशो भविष्यति ततः पूर्वद्वारात्प्रभृति संस्क्रियतां राजनवनमिति ततः सूत्रधारैरभिहितं-आर्यप्रथम

श्री०
१७

मेवेदेवस्य चंद्रगुप्तस्य नंद भवन प्रवेशमुपलभ्य सूत्रधारेण दारुवर्मणा कनक तोरणान्यासादिभिः संस्कारवि
 शेषैः संस्कृतं राजभवनं द्वारमस्माभिरिदानीं मभ्यांतेरे संस्कारावेव पश्यति॥ निमनुचितमिति वहिर्गत्वा
 सुहृदलोत्थाय नादिना नंदराजप्रत्यानततश्च वाणाकवदुना अनादिष्टेनैव सूत्रधारेण दारुवर्मणा संस्कृ
 तं राजभवनं द्वारमिति परितुष्टेनैव सुचिरं दारुवर्मणो दास्यं प्रशस्यामि हि तं अचिरादस्य दाक्ष्यस्यानुरू
 पं फलमधिगमिष्यसि दारुवर्मन॥ सक्षः सोद्वेगं सखे कुतश्चाणाकवदोः परितोषः अफलमनिष्टफलं
 वा दारुवर्मणः प्रपलमधिगच्छामि॥ पदनेन बुद्धिमोहादथ वा राजभक्तिप्रकर्षा न्नियोगकालमप्रताक्ष
 माणं न जनितश्चाणाकवदोश्चेतसि मंहान्विकल्पः॥ ततस्ततः॥ विरोधः॥ ततश्चाणाकवदोः केनानुकूलवप्रव
 शादहं रात्रसमपे चंद्रगुप्तस्य नंद भवन प्रवेशो भविष्यतीति शिल्पिनः पौरांश्च गृहीतार्थान्कृत्वा स्मिन्नेव क्ष
 रापर्वतेऽस्मभ्रातरं वैरोचकमेकासने चंद्रगुप्तेन सहोपवेश्य कृतः पृथ्वीराजविभागे॥ राधः किं वा अतिसृ

मु. लं.

१८

१४

ष्टः पर्वतकभ्रात्रैर्वैरोचकाय पूर्वप्रतिश्रुतोरग्याद्विभागः विराधः। अर्थकिं। राक्षः स्वगतं। नियतमतिधूर्तेन
चाणक्यवदुनातस्यापितपस्विनः कमपुंयाश्रुवधमाकलप्यपर्वतेश्वरविनाशो न जनितमपशः प्रमाष्टुर्मया
लोकप्रसिद्धिरूपचिता। प्रकाततः २ विराधः। ततः प्रथममेव प्रकाशिते रात्रौ चंद्रगुप्तस्य नंदभवनं प्रवे
शेकृताभिषेधेके किल वैरोचके विमलमुक्तामणिपरिक्षेपाविरचितचित्रपटमयवागगाणप्रच्छादितश
रीरेमणिमयमुकुटनिविज्जनिगमितरूचिरतरमौलौ सुरमिकुसुमदामवैकल्यावभासितविपुलवक्षस्त्र
लेपरिचिततमैरप्यनभिज्ञापमानकृतौ चाणक्यहतकादेशाच्चंद्रगुप्तोपवाह्यांचंद्रलेखानामगजवशा
मारूढ्यचंद्रगुप्तानुपायिना राजलोकेनानुगम्यमाने देवस्य नंदस्य भवनं प्रविशति सुश्रुत्वा युक्तेन दाहवर्म
णा सूत्रधारेण चंद्रगुप्तो यमिति मत्वा तस्योपरि पातनाय प्रज्जीकृतं यंत्रतोरणं। अत्रांतरे वहिर्निर्गृहीतवा
हनेषु स्थितेषु चंद्रगुप्तानुयायिपुत्रयेषु नृपेषु अत्र युक्तेनैव चंद्रगुप्तनिषादिनावर्वरकेण कनकदंडिकां

श्री०
१८

तर्निहितां असिपुत्रिकामाकृष्टकामेनावलंविताकराणकनकशृंगलावलंविनीकनकंरिका॥राक्षसः॥३
भयोरप्यस्त्रानियतः॥ ॥विराधः॥अथजघनाभिघातमुत्प्रेक्षामाणागजवक्त्ररिजवनतयागतंरमारू
द्वती॥प्रथमगतनुरोधप्रत्याकलितमुक्तेनप्रभृष्टलक्ष्यंतापत्रतोरणेनआकृष्टकृपाणीव्यग्रपाणिना
सादयलेचंद्रगुप्ताशयावैरोचकंहतस्तपस्वीवर्वरकः॥ततोदारुवर्मणापत्रतोरणाच्छलमारूढेनपत्रघ
टनहेतुंलोहकीलकमादापहस्तिनीगतएवहतसपस्वीवैरोचकः॥राक्ष-कष्टमनर्थद्वयमापतितं॥नहत
चंद्रगुप्ताहतौवैरोचकवर्वरौदैवेनाअथसन्त्राहरोदारुवर्मकथंविरा-वैरोचकपुरःसरेणापदातिलोके
नेवलोष्टघातंहतः॥राक्ष॥सास्त्रं-कष्टमहोवत्सलेनसुहृदादारुवर्मणाविपुक्ताःस्मः॥अथतत्रत्येनभि
षजाभयदत्तेनकिमनुष्ठितं॥विरा-सर्वमनुष्ठितं-राक्ष-सहर्ष-किंहतोदुरात्माचंद्रगुप्तः॥विरा-अमात्य
देवान्नहतः॥राक्ष-सविपादं-तत्किमिदानींकथयसि सर्वमनुष्ठितमिति॥विरा-अमात्यकल्पितमने

मु. लं.
१९

१९

नयोगचूर्णमिश्रितमौषधं चंद्रगुप्तापतत्प्रत्यक्षीकुर्वताचारणकहतकेनकनकभाजनेवर्णांतरमुपलभ्यामि
हितश्चंद्रगुप्तः वृषलसविषमिदमौषधं नपातव्यं। राक्षशः स्वैल्यसो बहुः। अथसवैद्यः कथं। विराः तदे
वौषधं पापितो मृतश्च। राक्षसः॥ सविषादं। अहो महानधिज्ञानराशिरूपरतः। अथतस्यशयनाधिकृत
स्पृष्टमोदकस्य किंचित्तं विराधः। यदि तोषां। राक्षसो द्वेगं कथमिवा विराः सखलु मूलं संतुष्टा भिरनु
सृष्टं महातमर्थं राशिमवाप्य महता व्ययेनोपभोक्तुमारध्ववान्। ततः कुतो भूपान्धनागमरतिश्च्यमा
यदा वाक्यभेदान् च न गमत्तदा चारणकहतकेन विचित्रवंधेन व्यापादितः। राक्षसः। कथमत्रापि देवेनो
पहता वयं। अथ शयितस्य चंद्रगुप्तस्य शरीरमहन्नुमस्मत्प्रमुक्तानां राजगृहस्योत्तिर्गमिष्येति प्रथ
ममेवानवसतां वीभत्सकादीनां को वा वृत्तांतः। विराः अमात्यदारुणो वृत्तांतः। राः सवैद्यः कथं दारु
णो वृत्तांतः न खलु विदिता रोतत्र निवसेतश्चाणक्यहतकेन विराः अमात्याथ किं॥ ॥ मूलमधिकमि

श्री०
१९

दं॥ प्राकुंद्रगुप्तप्रवशाच्छयनगृहं प्रविष्टमात्रेणैव निपुणमवलोकयताद्रुग्मनाचाणाक्यहृतकेन कस्मा
 चिद्विनिच्छिद्राद्गृहीतभक्तावयैवानिष्कामंतीपिपीलिकापंक्तिमवलोक्य पुरुषगर्भमितेद्गृहमिति
 गृहीतार्थेन राहितं तच्छयनगृहं तस्मिंश्च दत्तमाने धूमावरुद्धदृष्टयः प्रथममभिहितनिरामिने मार्ग
 मनधिगम्य द्वारं सर्व एव धीमत्तादयो ज्वलनमुपगम्य तत्रैव नष्टाः॥ राक्षःसास्त्रे कष्टं भोः कष्टं सखपश्य
 दैवसंपदं द्रुग्मनश्चंद्रगुप्तहृतकस्माकुतः॥ कंन्यासम्पन्नधापया विषमणी गृहं प्रयुक्ता मपा देवात्पवेत
 कस्तपासनिहतोपस्तस्य राज्याद्वहतापशस्त्रेषु च प्राणिहितास्ते रेव ते घातिता भोपि स्यैव फलंति पश्य
 विविधश्रेयांसि मनीतयः॥ १६॥ विराज्जमात्यतथापि वलुप्रारब्धमपरित्याज्यमेव पश्या प्रारभ्यते
 नखलु विघ्नधिमेभयेन नीचैः प्रारभ्य विघ्नविहता विरमेति मथ्याः॥ विघ्नैः पुनः पुनरपि प्रतिहन्यमा
 नाः प्राधमुत्तमगुणानपरित्यजंति॥ १७॥ अपि च किं शेषस्य भव्यतानवपुषि क्षमानक्षिपत्येष्य

सु. लं.

२०

२०

किं वानास्ति परिश्रमो दिनपतेरस्तेन पन्निश्चलः। किं त्वंगीकृतमुत्सृजन्कृपणावच्छाद्योजनोत्तु
तेनिर्वृत्तं प्रतिपलवस्तुषु सतामेतद्दिगोत्रब्रह्म॥१८॥ राक्षसः। सर्वे प्राध्वमपरित्याज्यमिति प्रत्य
क्षमेवैतत्भवतां। ततः विरा. ततः प्रभृतिचंद्रगुप्तशरीरसहस्रगुणमप्रमत्तश्चाणक्यहभक्तः। एभ्य
एतदीदृशं भवतीत्यन्विष्य निगृहीतवान् पुरनिवासिनो युष्मदीपानाप्तपुरुषान्। राक्ष. सो द्वे गं. क
थय कथय के के निगृहीताः। विरा. प्रेथमंतो वत्क्षपणको जीवसिद्धिः सनिकारं नगरान्निर्वासितः।
राक्ष. स्वगतं. एतन्नावच्छक्यं न निष्परिग्रहं स्थानभ्रंशः पीडयिष्यति। प्रकाशचपस्य कमपराधमु
दिश्य निर्वासितः। विरा. एष राक्षसप्रयुक्तो विषकन्यया पर्वतेश्चरं व्यापादितवानिति। राक्ष. स्वग-
साधु कौटिल्यसाधु. स्वस्मिन् नयहतमपशः याति तमस्मा सुधाति तोर्द्धराज्यहरः। एकमपि नीतिवी
जं बहुफलतामेति पश्यतवा॥१९॥ प्रका. ततः २ तवरा. ततश्चंद्रगुप्तशरीरमभिद्रो ग्धुमनेन व्यापारिता

श्री०

२०

दारुत्वमदियदतिनगरेप्रख्याप्यशकटदासंः भूलगोपितः। राज्ञः सास्त्रं हे सखेशकटदासअयुक्त
 रूपस्तवापमीदृशोमृत्युः। अथवास्वाम्यर्थमुपरतो नशोच्यस्त्वं वयमत्र शोच्यः। येनंदकुलविनाशि
 पिजीवितुमिच्छामः। विरा. अमात्यस्वाम्यर्थमेवसाधयितव्य इति प्रपतसे। राक्ष. सखे. अस्माभि
 रमुमेवार्थमालंब्यनाजिजाविषां। परलोकगतोदेवः कृतघ्नैर्नानुगम्यते॥२०॥ कथ्यतामपरस्मापिसुह
 द्यसनश्रवणोसज्जोस्मि। विरा. एतदुपलभ्यसोहाददिपवाहितममात्यकलत्रं। राक्ष. क्रूरस्यचाण
 क्यवदोर्विरूद्धमायुक्तमनुष्ठितंतेन। विरा. अमात्य. नचयुक्ततरः सुहृद्रोहः। राक्ष. ततः विरा. ततो
 पाच्यमानेनानेनसमर्पितममात्यकलत्रंपदातदाःतिकुपितेनअणक्यवदुना. राक्ष. सोद्वेगंनख
 लुव्यापादितः। विरा. नहि शृहीतगृहसारः सपुत्रकलत्रोबंधनागारेनिक्षिप्तः। राक्ष. सखेतत्किंप
 रितुष्टः कथयास्पपवाहितंराक्षसकलत्रमिति ननुवक्तव्यं संप्रमितः समुत्रकलत्रोराक्षस इति। प्र

मु. लं.

२१

२१

विश्यपुरुषः २ अमुं चो ए सोखं स अउदा सो पउिदार भूमिं उचद्विदो राक्ष भद्र अपि सत्यं पुरु किं
अलिञ्चं अमच पादेषु विस्मि वे मि राक्ष सखे वि राध गुप्त कथमेतत् विरा अमात्य स्यादवं यतो भव्यं
रक्षति भवितव्यता रा प्रियंवद क किमद्या पि चिरवसि क्षिप्रं प्रवेशयेन पुरु तथेति तिति तिश्रान्तः प्र
विष्टः सिद्धार्थकः शकट दासश्च २ स्वगः दृष्ट्वा मोर्यमिव प्रतिष्ठित पदं कू मंधरि आस्त्रलेतल्लक्ष्मी
मिव चेतना प्रमथिंता मूर्द्धा ववंध्य स्रजं श्रुत्वा स्वाम्यपरोपरोद विषमानाद्या तैर्य स्वान्ध्वसं प्रथ
माभिषात कठिनं पतन्यदीपं मनः ॥ २१ ॥ उपसृत्या वलोक्य च सहर्षे अपमात्य राक्षसस्तिष्ठति परपः
अक्षीण भक्तिः क्षीण पि नंद स्वाम्यर्थमुद्वहन् पृथिव्यां स्वाभिभक्तानां प्रमारोपशमे स्थितः ॥ २२ ॥
उपसृत्य जपत्वमान्यः राक्ष विलोक्य सहर्षं सखेशकट दास दिष्ट्या कोटिल्यगोचरगतो पितृदृष्टो सि
तत्परिष्वज स्वमांताक तथा करोति राक्ष चिरपरिष्वज्य देदमासनमास्यतो शक नाद्येनोपविष्टः ।

श्री०
२१

राक्षसखेशकटदासअथकार्यईदृशस्यहृदयानंदस्यहेतुः। शकसिद्धार्थकंनिर्दिश्यअनेनप्रियस
 हृदासिद्धार्थकेनघातकान्विद्राव्यवध्यस्थानादयहृतोस्मि। राक्षसद्वर्षभद्रसिद्धार्थकंकिंपर्या
 नमिदमस्यप्रियस्यतथापिगृह्यतांस्वगात्रादावातापैभूषणानिप्रयच्छतिसिद्धागृहीत्वापादणोर्नि
 यत्यस्वगतंअग्रंखुअजोपदेसोदोदुतहकरिस्संप्रकाशंअमच्चएत्यपदमप्यविद्वस्सरात्थि
 कोविपरिचिदो। जत्यइमंअमच्चस्सपसादंणिकिवविअणिउदोभविस्से। तारहेमिइमाणमुद्दए
 मुद्दिदुंअमच्चस्सएवभंडाआरेणविंदुजदामेयओअणंतदागेह्लिस्सं। राक्षभद्रकोदोषःशकट
 दासएवंक्रियतांशकटयथाज्ञापयज्यमातःमुद्राविलोकजनंतिकेअमोत्पभवन्नामांकितेय
 मुद्रारक्षसःवितोक्आत्मसत्यनगरानिःक्रामतोममहस्ताद्वाह्मण्याउत्कंगविनोदार्थगृही
 तातत्कथमस्यहस्तमुपागताप्रकाभद्रसिद्धार्थककुतस्त्वपोवमधिगतासिद्धाअत्यिकुस्तु

मु. ले.
२२

मपुरमणिआरसेहीचंदनदासोणाम-तस्सगेहदुवारपरिसरपरितामएआसादिदा। राक्ष-युज्यते-सिद्धा-
अमच्चएत्यकिंजुज्जरा। राक्ष-भद्रयन्महाधनानांगृहेपतितस्येवंविधस्योपलब्धिरिति। शकट-सखे
सिद्धार्थकअमात्यनामांकितेपमुद्रातरितोवक्रतरेणार्थेनभवतममात्यस्तोषयिष्यतिदीपतोमेषा॥
सिद्धा। अक्षाणंपसादोएसो। जंडमाएमुद्राएअमज्जोपरिगाहंकरेदि। इतिनुद्रामर्षयति। राक्षासखे
शकटदासानयेवमुद्रयास्वाधिकारेव्यंवहर्त्तव्यंभवता-शकायदोक्षपयत्यमात्यः॥ सिद्धा॥-अमच्चविस्म
वेमि। राक्ष। इदिविश्रद्धावसिद्धा। जाणादिएवअमच्चो जदक्षाणंकावडुकस्यविथिअंकदुअणाल्थि
उणयाउलीउत्तेपवेतोत्तिरुद्धेमिअहंअमच्चचलणेएवसुस्ससिद्धं। राक्षा क्षामइप्रियंनाकितुत्तद
भिप्रायापरिज्ञानांतादितोपमेस्मदनेनपस्तदेवंक्रियतांसिद्धा। सहय-अनुगिहिदोहि। राक्ष-शक
टदासविश्रामयसिद्धार्थकांशकातथेति। सिद्धार्थकेनसहभिक्रांतः। राक्ष। सखेविगधगुप्तवर्णयवत्त

श्री०
२२

शेषं। अपि च मते स्म दुपजापंचंद्रगुप्तप्रकृतयः। विराः। अमात्यघाटं क्षमते यथा प्रकाशमनुगच्छत्यव
 । राक्ष। सखे किंतव प्रकाशं विरा। इदं तत्र प्रकाशं। यन्मलयकेतोरपक्रमणात्प्रभृतिकृपितश्चंद्रगुप्त
 आणक्यस्त्वपरीति। वाणकोथतिजितकाशितपाः सहमानश्चंद्रगुप्तं ते स्तेराज्ञातंगे चंद्रगुप्तस्य चेतः
 पीडामुपचिनोतीत्यप्यप्यमानुभावः। राक्ष। सहर्षव। सखे विराधगुप्तगच्छत्वमेतैर्नैवाहितुं डिकच्छद्मना
 कुसुमपुरंतत्र मे प्रिय सुहृद्वै नालिकव्यंजनकलशो नाम प्रतिवसति सत्वयामद्वचनाद्वाच्यः। पपाचांण
 कोनक्रियमाणे घाजाभंगेषु चंद्रगुप्तः समुत्तेजनसमर्थो तौ कैरूपश्लोः कपितव्यः। कार्यं चातिनिभृ
 तं करभकहस्तनुसंदेष्टव्यमिति। विणपदाज्ञापयत्यमात्य इति निष्क्रांतः। प्रविश्य पुरुषः। अमच्चप
 सोखुस अरुदासो चिस्सवेदि। एदेखुतिणि अलंकारसंज्ञो आविकी अंतितापंचकनी करे दुअम
 धो। राक्ष। विलोम। अहो महाधनान्याभरणानि। भद्रं च्यतामस्मद्वचनाच्च कटदासः परितोष्यवि

मु. लं.
२३

केतारगृह्यतामिति। पुरु। तथेति त्रिंशतः। राक्ष। पावद्दहमपि कुसुमपुराणकरभंकप्रेषयामि उत्थाप. अ
पिनामद्वयत्ततश्चाराक्याचंद्रगुप्तोभिद्येत. अथासिद्धमेवनः समीहितं पश्यामि। कुतः. मौर्पस्तेज
सि सर्वभूतलभुजामाज्ञायकोवर्तते चाणक्योपिमदाश्रयादयमभूद्वाजेति जातस्मयः। राज्यप्राप्तिकृ
तार्थमकमपरंतीर्णप्रतिज्ञाएवंसौहार्दीकृतकृत्यतैव नियतलब्धांतराभत्स्यति॥२२॥ ॥इति राक्ष
सविचारो नाम द्वितीयोऽंकः॥२॥ ततः प्रविशतिकंचुकीरसनिर्वेदः रूपादीन्विषयान्निरूप्य करणैर्ध
रात्मलाभस्त्वपालधस्तेष्वपि चक्षुरादिषु हता स्वार्थवैवाधक्रिया। अंगानि प्रसंभंत्य जंतिपदुतीमा
ताविर्धयानितेन तेन्यस्ते मूर्द्धिपदंतवैवजरायातष्टेमुधाताम्यसि। शपरिक्रम्याकाशोभोभो सुगांगप्रासा
दाधिकृताः पुरुषाः सप्तसुगृहीतनामा देवश्चंद्रगुप्तोऽवः समाज्ञापयति प्रवृत्तकोमुदीपहोत्सवरमणी
यंकुसुमपुरमवलोकयितुमिच्छामि. तत्संस्त्रियंतामस्मदर्शनयाग्याः सुगांगप्रासादोपारेभूमपइति।

श्री०
२३

पुनराकाशे किं ब्रूथ आर्प किमविदित एवायं देवस्य को मुदीमहोत्सवप्रतिषेधरति। अग्निदेवोपहतकाः
 किमनेनवः सद्यः प्राणाहोणकथोपोद्घातेन शीघ्रमिहानी। आलिंगंतु गृहीतधूपसुरभीस्तं भोमि
 नद्वह्यजः संप्रणोदुमपूखसंहतिरूचो संचामराणां श्रियः। सिद्धीकासनधारणाच्च सुचिरं संजातमू
 र्छीमिव छिप्रचंदनवारिणा सकुसुमः सेकोत्तुगुह्यतुंगं॥२॥ किं ब्रूथ। आर्प इदमनुष्ठीयते देवस्य शो
 सनामिति। मद्रास्त्वरश्च मयमागत एव देवश्चंद्रगुप्तः। पण्यः। सुविश्रैध्वै रंगैः पथिषु विषमेष्वप्यवल
 ताचिरंधुर्यलोटीगुरूरपिया स्पापुष्पाणां। धुरंतो मेवोच्चैर्नववपसिरोदुम्बवे सितो मनस्वी दम्यत्वात्सु
 लतिचनदुःखं वहति च॥३॥ नेपथ्यं। इतो इतो देवः ततः प्रविशति राजा प्रतीहारी च। राजा स्वगतं
 ॥ राजपं हिनाम राजधर्मीनुवृत्तिपरस्पृष्टे तर्महदप्रीति स्थानं। कुतः परार्थानुष्पन्नै रदपतिनयं स्वार्थं
 परतापारत्यक्त स्वार्थं निषतमप्यथार्थः क्षितिपतिः। परार्थश्चेत्स्वार्थोदभिमहपरोहंत परवान् परायतः

मु. लं.
२४

प्रीतेः कथमिव संवेति पुरुषः ॥४॥ अपि च दुरागध्याहि राजलक्ष्मीरात्मवद्विरपिराजभिः। तीक्ष्णादुद्धि
जते मृदौ परिभवात्तासान्नसतिष्ठते मूर्खं द्वेष्टिनगच्छति प्रणयितामत्यंतविद्वत्स्वपि। श्रूरेभ्योऽप्यधिकं
विमोक्षुपहसत्यकांतभीरुन हाश्रीर्लब्धप्रसवेवेशवनितादुःखोपचयीभृशं ॥५॥ अन्यच्च कृत
ककलहकृत्वा स्वतंत्रेणा किंचित्कालांतरं व्यवहर्तव्यमित्यर्थादिशः सच कथमपि मया पातकमिवा
भ्युपगतः। अथ वा शश्वदायोपदेशं सस्त्रिक्रियमाणमतपः सदैव स्वप्नेत्रावयै। कुतः। रहदिविरचयन्त्वा
ध्वं शिष्यः क्रियां न निवार्यते तज्जितुपदामां मोहात्तदागुरूं कुशः। विनयरूचयस्तस्मात्संतः
सदैव निरंकुशः परतरमतः स्वातंत्र्येभ्यो। वयदि पराङ्मुखः ॥६॥ प्रकाशं आर्यवैहीनरे सुगंग
मार्गमादिशप। कंचुकी-इत इतो देवः नाद्यनपरिक्रम्य अयं सुगंगप्रासादः। शनैः सरोहतु देवः। रा
जा नाद्येनादित्यदिशो वलोक्य अहो शरं समयं संभृतगामानादिशामहिरमणीयता ॥ कुतः श

श्री०
२४

नैःश्यानीभूताः सितजलधरच्छेदपुलिनाः संपतादाकीर्णः कलविरूतिभिः सारसकुलैः चिता
 श्वित्राकारैर्निशिविकचनक्षत्रकुमुदेर्नभस्तः स्पंदते सरित इव दीर्घादृशदिशः ॥ ७ ॥ अपि च
 अपासुहृत्तानो निजमुपदिशंत्यास्थितिपदंददत्ताथ्यालीनामवनतिसुदारसतिफले । मयूराणामु
 ग्रंविषमिवहरंत्यामुदमहोक्तः कृत्स्नस्यापेविनपश्वलोकस्य - रदा ॥ ८ ॥ इमामपि भर्तुस्तथा
 कलुषितां बह्वलभस्य मार्गे कथंचिदवतार्यत नृभवंती । सर्वात्मनारतिकथाचतुरवहती गंगा
 शरिन्नपतिसिंधुपतिं प्रसलां ॥ ९ ॥ समंतादक्लोकः अयेकथमप्रवृत्तकोमुदीमहोत्सकंकु
 सुमपुरं आर्यवैहीनरं अथास्माद्वचनादयोषितः कुसुमपुरे कोमुदीमहोत्सवः कंचुश्लथा
 किं । राजाः तत्किं न गृहीतमस्मद्वचनं पौरैः । कंचुकी कर्णे पिधापः शांतयो यं रथिव्यामसव
 ललितपूर्वद्वस्य शोसनं कथं पौरखुस्वलिष्यति । राजा तत्कथमप्रवृत्तकोमुदीमहो

मु. लं.
२५

५५
सवमघापिपुरंधूर्तैरन्वीयमानाः स्फुटचतुरकथाकोविदैर्वेशनार्योनालंकुर्वतिरथाः पृथजघनभराक्रां
तिमंदैः प्रपातैः। अन्योन्यं स्पृहमानानचग्रहविभवैः स्वामिनो मुक्तशंकाः शाकस्त्रीभिर्भजंते विधिमभिल
षितं पावनं पौरुषाः। १०। कंचुकी एवमेवैतेत। राजाः किमेतत् कंचुदेव इदं राजा स्फुटं कथय कंचु
प्रतिषिद्धः कोमुदीमहोत्सवः। राजाः सकोधं प्राः केन कंचुदेवेनातः परं विज्ञापयितुं शक्यं राजा नख
त्वार्यचारां कोनापहतः प्रेक्षकाराणामतिशयमणीयश्चक्षुषोर्विषयः कंचुदेव कोन्याजीवितकामो दे
वस्य शासनमतिवर्त्तते राजा सकोधं शोणोत्तरे उपवेष्टुमिच्छामि। प्रतीदेव इदं सिंहासणं। राजा नाद्य
नोपविश्य आर्यवैहीनरे अकृतकृत्यांतरं आर्यचाराणकं द्रष्टुमिच्छामि। कंचु पदो ज्ञापयति देव इ
ति निःक्रांतः। ततः प्रविशत्यासनस्थः स्वभवनगतः कोपानुविद्धो चिंतो नाटयन् चाराणकः चाराणक
थं स्पृहते मया सह दुरात्मा राक्षसः। कृतागाः कौटिल्यो भुजग इव निर्गपनगराद्यथानंदादूत्वा नृपति

श्री०
२५

मकरोन्मोर्षवृषलं। तथा हं मौर्ष्यदोः श्रिपमयहरमीति कृतधीः प्रकर्षमहुद्वेष्टि शपितुमेषव्यवसि
तः॥११॥ आकाशेलक्ष्यवधा-राक्षसश्चिरम्पतो मस्मादुर्गसनात्-उत्सिक्तः कुसचिवदृष्टराज्यभा
रोनंदोसौ न भवति चंद्रगुणैः। चाणक्यस्त्वमपि च नैवं केवलं ते साधुर्ममदनुकृतेः प्रधानवेरं॥१२॥
विचिंत्य-अथवानातमात्रमत्र वस्तुनि मया मनः खेदपितव्यं-कुतः-मद्वैरैः किल सौपि पर्वतसुतो व्या
प्तः प्रविष्टो तैरहघृक्ताः स्वनियोगसाधनविधौ सिद्धार्थकाद्याः स्पृशाः। कृत्वा संप्रतिकेतवेन कलहं मौ
र्यदुना राक्षसं भेत्स्यामि स्वमतेन भेदकुशलस्त्वेषः प्रातीयं द्विषः॥१३॥ प्रविश्य कंचुकी-कष्टं बलुसेवा-
भेन्न व्यनृपते स्ततः सचिवतो राजस्ततो वस्त्रभाह्वेभ्यश्च वसंतिये स्पंभवेन लब्धप्रसादाविदाः। दैन्या
दुन्मुखदर्शनापलपनैः पिंडार्थमापसातः सेवां लाघवकारिणी कृतधियः स्थानेभ्यश्च हतिं विदुः॥१४॥
परिक्रम्यावलीक्ष्य च इदमार्पचाणक्यगृहं यावत्प्रविशामि। प्रविश्यावलोक्य च-अहो राजाधिराज

मु. लं.
२६

मंत्रिणो विभूतिः। तथा हि उपलाशकलमेतत्तद्भेदकं गामयानां वडाभिरूपदूतानां वर्हिषां स्तूयमेतत्। शरण
मयि समिद्धिः श्रुष्पमाणाभिगमिर्विमलितपटलांतं दृश्यते जीर्णकुट्यं॥१५॥ तत्स्थानं खल्वस्पृष्टलो
घश्चंद्रगुप्तं इति। कुतः। स्तुवंति श्रान्ता स्याः क्षितिपतिरभूतैरपि गुरोः प्रवाचः कार्यगणाद्यद्वितथवा
चोपि पुरुषाः। प्रभावस्तस्मात्पाः सरवलुसकलस्यादितरथानिरीहाणामीशस्तृणमिव तैरेस्का
रविषयः॥१६॥ सभयं अयेतदपमार्प्य चारणकस्तिष्ठति। यो नंदमौर्प्येनैव योः परिभूपलोकमस्तोदया
धदिशदप्रतिभिन्नकालं। पर्यापयति तद्विमोहमसर्वगामिधाम्नाति शापपतिधामसहस्रधाम्नः१७
जानुभ्यां भूमौ निपत्या जपत्वार्यः। चारणवैहीनरे किमागमनप्रयोजनं। कंचुः आर्यप्रणाते ससंभ्रमच
लितभूमिपोलमौलिमालामाणि कपशकलशिखापिशंगीकृतपादपमपुगलः सुगृहीतनामधे
यो देवश्चंद्रगुप्तो आर्यशिरसा प्रणम्य विज्ञापयति अकृतक्रियांतरायमार्थे द्रष्टुमिच्छामीति। च

श्री.
२६

णः वृषः लोमांद्रुमिच्छति। वेहानरेन खलु वृषलश्रवणपथंगतो पंमत्कृतः कोमुदीमहोत्सवप्रतिषेधः
 । कंचुः आर्यः अथ किं। चाणः सकोषं आः केन कथितं कंचुः सभयं प्रसीदत्वार्थः। स्वयमेव सुगंगप्रासा
 दगतेन देवेनालोकितमप्रवृत्तमहोत्सवं पुरं। चाणकोपरिप्रदेषपक्षपातः अथ क्व वृषलः। कंचुः भ
 यनाटयन् आर्यसुगंगानेन देवेनाहमार्यमूलं प्रेषितः। चाणः उत्थापः गंगमार्गमादेशयः कंचुः भयं
 नाटयन् ददतः २ आर्यः उभौ परिक्रामतः कंचुः एष सुगंगप्रासादः शनैरारोहत्वार्थः। चाणः नाद्येनाव
 रुह्यवे लोकाश्च अपेसिंहासनमाध्यास्ते वृषः साधुः नैदैर्वियुक्तमनेपक्षितराजैरध्यासितं च वृष
 लेन वृषेण राज्ञां। सिंहासनं सदृशपार्थिवसंगतं च प्रीतिः परंप्रगुणयति गुणममैते ॥ १८ ॥ उपसृत्य
 विजयतां वृषतः राजा आसनादुत्थाय आर्यचंद्रगुप्तः प्रणमतीति पादपोः यतति। चाणः यातो गृहीत्वा
 उत्तिष्ठवत्स॥ आशैलेंद्राच्छिलांतः स्वलितसुरेन दीशीकरासाशीतानीरं तान्नेकरागस्फुरितमा

सु. ले.
२७

गिरूचोदक्षिरास्याणवस्य। आगत्यागत्यभीतिप्रणातनृपशतैः शश्वदेवंक्रियंतां चूडारत्नांशुगर्भास्तन
चरणयुगस्पांगुलीरत्नभागाः १८ राजाः आर्यप्रसादादनुभूयत एव सर्वे तदुपविशत्वार्यः उभौ पथोचि
तमुपविष्टौ चाणः दृषलवयं किंमर्थमाहूताः राजाः आर्यस्पदर्शनेन आत्मानमनुग्राहयितुं चाणः
सस्मितं कृत्वा उपालब्धं तर्हि वयमाहूताः राजाः शांतं पापं रनो ह श्विज्ञापयितुं चाणः पद्यैव तर्हि वि
ज्ञापनीयानामावश्यं शिष्याणां सैरूच्यो नानरोद्व्याः राजाः एधमेतत्तेकः सदेहः किंतु न कादिचि
दार्यस्य निष्प्रयोजना प्रावृत्तिरित्यस्ति नः प्रभावकाशः चाणः दृषलसम्यग्गृहीतवानस्मिन् प्रयो
जनमंतरा चणकः स्वफेपि चेष्टत इति राजाः आर्य अत एव शुश्रूषामां मुखरपति चाणक्यः श्वषल
श्रूयता उहखल्वर्थशास्त्रकारास्त्रिविधां सिद्धिं मुपवर्णीयंति राजापतां सचिवापतां न भयापनां
चेति। ततः सचिवाय त्रसिद्धेस्तव किं प्रयोजनान्वेषणेन यतो वयमेवान्न निमुक्ता वत्स्यमिः राजाः

श्री०
२७

सकोपं मुखं परावर्त्तयति नेपथ्ये वैतालिको पृष्ठहः आकाशकाशपुष्पद्विषमभिभवताभस्मनाशुक्रपं
 ताशातांशोरंशुजालेर्ब्रलधमलिनोक्लिश्रीहीकृत्तिमैभी। कापालीमुद्रहतीस्वजमिवधवलोकौमु
 दीमित्यपूर्वाहास्यश्रीराजहंसीहरतुतनुरिवक्लेशमैशाशरहः ॥ २० ॥ अत्रापिच प्रत्यगोन्मषत्रिह्या
 णमनभिमुखीरत्वदीपप्रभाणां मात्मव्यापाणुवीजनितजललेवाजंभितैः सांगभंगैः। नागांकमोक्ते
 मिच्छोः शयनमुरूफणाचक्रवासायधातंनिद्राच्छेदाभिताप्राचिरभवतुहरेर्दृष्टिराकेकराकः २१ द्विती
 यः सत्वोत्कर्षस्थानानिधयद्वकृताः केपिकस्यापिदेतोर्जेतारः स्वेनधास्रामदसलिलमुचां
 नागयूथेष्वराणां। दष्टाभगमृगाणामधिपतपरुष्यक्तमोनावलेपानाज्ञाभंगंसहंतेनृच्चानृपतय
 स्यादृशाः सर्वभौमाः २२ अत्रापिच भूषणाद्युपयोगेन प्रभुर्भवतिनः प्रभुः। परैरपरिभूतास्तस्त्वमिवप्र
 भुरूच्यते ॥ २३ ॥ चारा स्वगतं प्रथमं तावतपिशिष्टदेवतास्ततिरूपेण प्रवृत्तशरदुणप्रत्यायन

मु. लं.
२८

मिदमपरं किमिति नावधारयामि विचिंत्य आः ज्ञातं गतं सस्यायं प्रयोगः दुरात्मतराक्षसदृश्यसेभोः जा
गर्तिखलु कोटिल्यः राजा आपवे। हीनरे आभ्यो वैतालिकाभ्यां सुवर्णाशह सहस्रं दापय। कं
चु पदाज्ञापयति देवदत्पुत्र्यापय प्रक्रामति। चारुणः सक्राधं वैदी नरेतिष्ठन गंतव्यं वृषल किमय
मच्छति महानर्थो त्मर्गः। राजाः सकोपं आर्यगोर्वं सर्वत्र निहृद चेष्टा प्रसरस्य मेवं धनमिव राज्यं
न राज्यामिदं चारुणः वृषल स्वयमनमियुक्तानां राज्ञो मेते दोषाः संभवेति तद्यदि न सहसेततः स्वप
मभिपुज्यस्व। राजा एते स्वकर्मण्युभियुज्यामहे। चारुणः कल्याणं नः वयमपि स्वकर्मण्युभियु
ज्यामहे। राजा यद्येवं तर्हि कोमुदी महोत्सवप्रतिषेधस्य तावत्प्रयोजनं श्रोतुमिच्छामि। चारुणः वृष
ल कोमुदी महोदी महोत्सवानुष्ठानस्य किं प्रयोजनमित्यहमपि श्रोतुमिच्छामि। राजाः प्रथमे ता
वन्ममाज्ञाया घातः पाणः वृषलममापितराज्ञाया घातस्व कोमुदी महोत्सवप्रतिषेधस्य प्रथ

श्री०
२८

मंप्रयोजनं कुतः अभोधीनां तमालप्रभवकिसलयश्यामवेलावनानामापोरेभ्यश्चतुर्णांचिदुलति
 निकुलक्षोभितांतर्जलानां॥मलिकाग्नानपुष्पातवनृपतिशतैरुत्थतेपाशिरोभिः सामर्थ्यवस्त्व
 लंतीकथयतिनिनपालं कृतं ते प्रभुत्वं॥२४॥ अथ त्वमप्यपि प्रयोजनं श्रोतुमिच्छसितदपिक
 थयामि। राजा कथ्यतामवहितोस्मि चाराणोणोचरेमद्वचनात्कायस्थामचलं ब्रूहि पत्न्य
 भटप्रभृतीनामितोपरागादपेक्रम्यमलयकेतुमाश्रितानां लेख्यपत्रं दीयतामिति। श्रुती-जं-अ
 ज्ञोऽत्राग्नेदिति निःक्रम्य पुनः प्रविश्य अज्जरमेतं यत्र अ-चारा-गृहीत्वा वृषलदृश्यतामिदं राजा-
 आत्मा वाचपतिस्वरस्ति श्रीसुगृहीततामधेयस्य देवस्य चंद्रगुप्तस्य सहोत्थापिनो प्रधानपुरुषा
 णामितोपक्रम्य बुध्यमनपकेतुमाश्रितानां प्रमाणलेख्यपत्रमिदं तत्र प्रथममेव तावत्तु गजाध्यक्षा
 भद्रमटः अश्वाध्यक्षो पुरुषदेवः महाप्रतीहारस्य चंद्रभानाभागी नयोरिंगराहः देवस्य स्वज

मु.लं.
२८

नसंबंधीमहाराजोवलदेवगुप्तः देवस्यैवकुमारसेवकोराजसेनः सेनापतेः सिंहवलस्यकनीयान्भ्राता
भागुरापणः मालवराजपुत्रालोहिताक्षः क्षत्रगुणमुष्णोविजयवर्मेति एतेवपदेवस्य कार्यः बहिता
स्मरति श्रीध्वक्षौभद्रभटपुरुषपत्न्यामानौतौरवलुस्त्रीमद्यमृगयाशीलौहस्यश्वावेक्षणाऽनेमि
युक्तौमयाऽधिकागभ्यामवरोप्यस्वजीवनमात्रेणैवस्वापितावितिपरपक्षेस्वेनसेनाधिकारेणात्वा
मलयकेतुमाश्रितौयावेतौ दिंगरातलगुप्ताख्यौतावत्यंतलोभाभिभूतौतद्वृत्तजीवनमवद्वमन्यमानौ
तत्रबहुलभ्यतइत्ययक्रम्यमलयकेतुमाश्रितौयोष्यसौभवतः कुमारसेवकोराजसेनरतिसापितवप्र
सादादतिप्रभूतकोशहस्यश्वंसहसेवतन्महदेश्वर्यमवाप्यपुनरुल्लोदशंकयाऽयक्रम्यमलयकेतु
माश्रितः। योषमपरः सेनापतेः सिंहवलस्यकनीयान्भ्राताभागुरापणोसावपितत्रकालपर्वतकनसे
हसमुत्पन्नसौहार्दः तत्प्रीत्याचरितोतेचाणकेनव्यापादितइत्युत्पाद्यरहसिन्नासयित्वामलयकेतु

श्री०
२८

मपवाहितवान्॥ ततो भवदयथ्यकारिषु चंदनदासादिषु निर्गृहीतेषु दोषाः शंकयाऽपक्रम्य मलयके
तुमाश्रितः तेनाप्यसौ मम प्राणरक्षक इति कृतज्ञतामनुवर्तमानेन आत्मनोऽन्तरममाल्यपदं ग्राहि
तः। पौतौ लोहिताक्षविजयवर्मा गौतावप्यतिमानित्यात्स्वदायादेभ्यस्त्वपादीपमानमसहमानौ म
लयके तुमाश्रितौः इत्येतेषामपरागहेतवः। राजाः एवमेतेषु विज्ञापितापरागहेतुषु क्षिप्रमेव कस्मा
न्न प्रतिविहितमर्थेणा। चाराण्व्यसनयोरितं प्रतिविधातुं राजाः किमकौशल्लादुत प्रयोजनायेक्षया
चाराण्वकथमकौशलं भविष्यति प्रयोजनायेक्ष्येव राजाः प्रयोजनमिदानीं श्रोतुमिच्छामि। चाराण्वश्रय
तामवधार्यताच इह विलुनिरक्तानां प्रकृतीनां द्विविधं प्रतिविधानं। अनुग्रहो निग्रहश्च अनुग्रहस्तो
वदाक्षिताधिकारयोर्मद्वदपुरुषदत्तयोः पुनरधिकारारोपणमेव अधिकारश्चेतादृशेषु व्यस
नयोगादनभियुक्तेषु पुनरारोप्यमाणाः सकलमेव राज्यस्य मूलहस्त्यश्च मवसादयेत्। डिगरातवलगु

मु. लं.

३०

30

प्रयोरतिलुधयोः सकलराज्यप्रदानेनाप्यपरितुष्टतोरनुग्रहः कथंशक्यः राजसेनभागुरायणयोस्तु
धनप्रणाशभीतयोः कुतोनुग्रहस्यावकाशः लोहिताक्षविजयवर्मणोरपि दायादमसहमानयोरिति
मानिनोः कीदृशोनुग्रहः प्रीतिजनयिष्यतीतिपरिहृतः पूर्वः पक्षः । उन्नरोपि खतुवयमपिनंदेश्वर्यस
होत्यापिनः प्रधानपुरुषाः उल्लेखेन दंडेन पीडयंतो नंदकुसानुरक्ता नो प्रकृती नो मविश्वा स्याएव
भवामइत्यतः परिहृत एव तदेवमनुगृहीतास्मत्पक्षोरह सोयदेशप्रवणो महीयमान् स्निग्धवलेन
परिवृतः पितृवधामर्षीयवतकपुत्रो मलयकेतुरस्मानभियोक्तुमुद्यतः सोयं व्यापामकालौ नो त्सव
काल इति दुर्गसंस्कारे प्रारब्धव्ये किं कौमुदीमहोत्सवेनेति प्रतिषिद्धः राजा आर्यवद्गुप्रष्टव्यमत्र चा
ण वृषलविस्त्रंष्टु ममापि वद्वाख्येयमत्र राजा आर्यसोप्यस्य सर्वस्वानर्थस्य हेतुर्मलयकेतु
कस्मादयत्रामनुपेक्षितः । चाण वृषल अनुपेक्षणे दूयी गतिः निगृह्येत वा प्रतिश्रुतं राज्या ईप्र

श्री०
३०

प्रतिपाद्येतवा. निग्रहोतावतपर्वतकोः स्मामिरेव व्यापादित इति कृतमतायाः सहस्रोदत्रः स्यात्.
 प्रतिश्रुत राज्याई प्रतिपादनेपि पर्वतक विनाशः केवलं कृतघ्नतामात्रफलः स्यात् इति मलयकेतु
 रूपकामनुपेक्षितः. राजा. अत्र तावदेवं राक्षसः पुनरिहैव वर्तमान आर्वणोपेक्षित इति किमत्र
 मार्यस्य. चाणा. राक्षसोपि स्वामिनि स्थिरा तु रागत्वात् सुचिरमेकत्र संवासाच्च शीलज्ञानानंदानुर
 क्तानां प्रकृतीनामत्यंतविश्वासः प्रज्ञा पुरुषकाराभ्यामुपेतः सहीयसंपदाभि युक्तः कोशवानिहैवा
 तर्नगरेव वर्तमानः खलुमहांतमंतः प्रकोपमुत्पादयेत्. हरीकृतस्तुवात्यमर्थविकृवंलपिकथवमयु
 पापैर्विशयितुं शक इत्यपमन्नस्तु एव हृदये शयः शंकुरिवोद्धृत्य हरीकृतः. राजा. आर्यका. स्माद्वा
 विक्रम्य नगृहीतः. चाणा. राक्षसः खल्वसौ विक्रम्य गृह्यमाणो युष्मद्वलानिवहूनि नाशयेत्स यंवा
 विनश्येत्. एवं सत्पुभयथापि दोषः. यय. सहिभृशमुपयुक्तोपेद्यपेयाद्विताशं ननु वृषलवियुक्तस्तौ

मु.लं.
३१

31

दृशेनैव पुंसाः अथ तव बलमुत्मान्धाते ये त्सापि पीडावनगजद्वतस्मात्सोऽभ्युपायेर्विवेयः॥२५॥ राजा-
तन्नशक्रमोवयमार्यस्पमतिमतिशयितु सर्वथाऽमात्यराक्षसएवात्र प्रशस्यहरः। चाणः सक्तो धनभ-
वानिति वाक्यशेषः। न तावत् भो वृषलतेन किं कृतं। राजाः श्रूयतां खलु येन महात्मना लक्ष्यां परिपाव-
दिच्छुयुषितं कृत्वा पदं नो गले व्याधातो जयघोषरादिषु बलोदस्मद्वलानां कृतः। अत्यर्थं विपुलैः स-
नीतिविभवेः समीहमायादिता विश्वास्येष्वपि विश्वसंतिमतयो न स्वेषु वर्गेषु नः॥२६॥ चाणः विहस-
एतत्कृतं राक्षसेन वृषलमपायुनर्जातं नंदमिव भवतमुद्धात्तमवानिवभूतलमल्यकेतुरभिराज्यप-
देनियोजित इति॥ राजाः अनेनैवेदमनुष्ठितं किमत्रार्थस्य॥ चाणः हेमत्सरित आरुह्यारूढकोय-
स्फुरणविषमिता प्रांगुली मुक्तचुडालो कप्रत्यक्षमुग्रा सकलरिपुकुलोत्साददीर्घा प्रतिज्ञाः केना-
न्येनावलिप्राप्तवनवतिशतद्रव्यकोटीश्च रास्तेन दाः पर्यापभृताः पशवद्वहताः पश्यतो राक्षसस्य॥

श्री०
३१

॥२७॥ अपिच गृध्रे रावड् चक्रं विपति विचलितैर्दीर्घनिःकंपपक्षोर्धूमैर्ध्वस्तार्कमासांसघनमि
 वदिशीमंडलं दशीयतः । नंदैरानदयतः पितृवननिलया आगिनः पश्येत्तलिवंति घापिनैने
 स्तुतवहलवसावाहितो हव्यवाहः ॥२८॥ राजा अन्यनैवेदमनुष्ठितं । चाण आः केन राजा न
 दकुलविहिषिणा देवेन चाण देवमविद्वसः प्रमाणयंति । राजा विद्वं सौप्यविकल्पना भव
 ति । चाण सकोपं दृषत्तभृत्यमिव मामा रोदुमिच्छसि । शिखामोक्तुं वदामपि पुनरपधावतिक
 रः भूमौ पादं प्रहृत्यः प्रतिज्ञामा रोदुं पुनरपि चलत्पथचरणाः । प्रणाशालं दानां प्रशममुपया
 तत्वमेधुना परीतः कालेन ज्वलयसि मम क्रोधदहनम् ॥२९॥ राजा सावगेमात्मगतं अयेकथं
 सत्यमेवार्यः कपितः ॥ तथा हि संरंभोत्संदिपक्ष्मक्षरदमलजलक्षालनक्षामयापि भूभगा
 द्देदधूमं ज्वलितमिव पुरः पिंगयानत्रमासा । मेत्यहद्रस्य रौद्ररसमभिनयतस्तोऽवेषु स्मरंत्या

मु. ले.

३२

संजातोऽप्रकंपकश्चमपि धारयाधारितः पादपातः ॥ ३० ॥ चाणक्यः । कृतककोयं हृत्य वृषलमुत्तरेणावधस्य
जोगरीयानराक्षसोऽवगम्यते तदिदं शस्त्रं तस्मै दीपतामिति शस्त्रमुत्सृज्य त्यापे च आकाशे लक्ष्यं वधा-
राक्षस एव भवतः काठिन्यबुद्धिर्विजिगीषोर्वुद्धेः प्रकर्षः । चाणक्ये तत्र श्रिलिलभक्तिमहं सुखेन जिष्वा-
मिमौ र्यमिति संप्रतियः प्रयुक्तः भेदः किंलैष भवता सकलः स एव संपत्स्यते शठतवैवेहि हृषणाय ॥
३१ ॥ इति विष्क्रीतः । राजा-आर्षवैहीनरे अतः प्रभृत्य नाट्य चाणक्यं चंद्रगुप्तः स्वयमेव राज्यं करि-
ष्यतीति गृहीतार्थाः क्रियंतां प्रकृतयः । कंचु-आत्मगतं । कथं निरूपयस्मै च चाणक्यमिति नार्यचा-
णक्यमिति हंतं संगृहीतीति धिकारः अथवानखल्वत्र वस्तुनि दोषः । कुतः । स दोषः सचिवस्यैव
पदसत्कुरुते नृपः । पोतियंतुः प्रमादेन गजो व्याललवाच्यतां राजा-आर्य किं विचारयसि रंकंचु-
देवन किंचित् दिष्ट्या देव इदानीं देवः संवृत्तः । राजा-आत्मगतं-एवमस्मात्संगृह्यमाणेषु स्वकार्यसि

श्री०
३२

द्विकामः सकामो भवत्यर्थः । प्रकाशः शोणोत्तरेऽनेन शुष्ककलहेन शिरोवेदनामां बाधते शयनगृहमार्गमा
 देशय । प्रतीः एदुःखेवो राजाः आत्मः आर्पितेयवममलं पितृगौरवस्य बुद्धिः अवष्टमिव भूविवरं प्रवृत्ता ।
 ये सत्यमेव हि गुरुनतियातयंतितेषां कथं न हृदयं न भिनत्तिलं नृणां ॥ ३३ ॥ इति निःकौताः सर्वतृतीयोक्तः
 ॥ ॥ ततः प्रविशति अध्वगवेषः । हीहीमाणहे । शराः अणिओओमहि ओकोणी मग आग अं एह क
 रेदि । अट्टाणागमणा गुचीय भुणे अस्माज्जरा होइ १ जाव अमच्चर केव सस्स एदं गेहं गच्छेमि । श्रोत
 वत्परिक्लम्पः को एत्थ दुव रिआणां णिविदेह भट्टिणे अमच्चर केव सस्स ए सो कर भओतुरवंतो पाटलि
 युत्त आदो आगदोत्ति । प्रविश्येदो वादिक । २ । भइ सणि अमंते हि ए सो अमच्चो कज्जे चित्ताजणि देण
 जा अरेण समुप्पण सी सवे अणा अज्ज विस अणां णमुंचदि । ता चिदु मुदुत्त अंतद्वाव सरो तुह आ
 अमणां णिविदेमि । पुरु भइ नु हत ह करे हि ततः प्रविशति शयनगृहगतः आसनस्थः शकटदासे

मु.लं.
३३

३३

नसहसचिंतोराक्षसः। एक्ष-आत्मग-ममविमृशतः कार्पासं विधेयतामपि चकुटिलोकोटिल्यस्य
प्रचितयतोमतिं। अथचविहितेमत्कृत्यानां निकाममुपग्रहे कथमिदमिहेत्युन्निद्रस्यप्रयात्यनिशं निशा
॥२॥ अपिच-कार्योपक्षेपमोदोननुमपिरचपनतस्यविस्तारेपि च न। बीजानां गर्भितानां फलमतिगहनं
गूढमुद्देदयंश्च। कुर्वन्बुद्ध्याविमर्शप्रसृतमपि पुनः संहरन्कार्यजातं कर्त्ता वानाटकानामिममनुभवति
क्लेशमस्मद्विधोवा॥३॥ तदपिदुरात्माचाणक्यबहुः उपसृत्यदौवारिकः रजेदु-राक्षः अतिसंधातुं श-
कः स्यात्। दौवारि-अमच्च-राक्षसः वामाक्षिस्यंदनं सूचयित्वा-आत्मं दुरात्याचाणक्यबहुर्जयतु
अतिसंधातुं शक्यः स्यादमात्य इति वागीश्वरी प्रवामाक्षिस्यंदनेन प्रस्तावगुता प्रतिपादयति। तथा
पिनोद्यम। स्थाज्यः। प्रका-भद्रकिमसिबल्लुकामः। दौवा-अमच्चकरभ-आदु-ओरिचिह्निदि। राक्ष-शी-
घ्रं प्रवेशयः पुंरू-जहतिपुरुषमुपसृत्यभद्र उपसृत्य अमच्च इति निःक्रांतः। करभकः-उपसृत्य-जे

श्री०
३३

दुःप्रमच्चो। सप्त भद्र उपविश कर जं अज्जा आण वेदि त्रिभूमावुपविष्टः राक्षसः आत्मगतं
 कस्मिन्प्रयोजने मया यं प्रहित इति प्रयोजनानां बाहुल्यलखत्त्ववधारयामि। इति चितानाटयति। त
 तः प्रविशति वेत्रपाणि द्वितीयः पुरुषः म। ओ सले हर आ अदो अवेह ३ माणवीः किणयेकवह हले
 यच्चासत्रीदं सण विदुल्लह मथस्मैः। कल्लाण कुलहराणं दे आणं वि अमणस्स दे विदु रदो एव आ अ
 छदिता ओ सालाणा करीयदि त्ति निष्क्रांतः पुरुषः। ततः प्रविशति भागुरापणेन कंबुकिना चानुगम्य
 मातो मलयकंतुः शनिः अस्मात्प्रगतं। अघदृशमो मा सस्तातस्यो परतस्य न चास्माभिर्दथा पुरुषाभि
 मानमुह हस्तिस्तमुद्दिश्य तोयां जलिरपि सावर्जितः। प्रतिज्ञातं मे तत्पुरस्तात्। वक्षस्ताडनं पिन्नरत्न
 वलयभूषणैः त्रीणां शुक्लं हाहेत्पुच्छरितार्क्षनादकल्लं भूरेण रूक्षालकं। तादृश्यात् जनस्य शोकज
 नितं संप्रत्यवस्थांतरशत्रुस्त्रीषु यथाविधायगुरवे दयौ निवायां जलिः। ५। किमत्र बहुना। उद्यच्छताधु

मु. लं.
३४

३५

रमरोपहृषानुरूपांगेतव्यमाजिनिधनेनपितुः यथावा॥ आच्छिद्यवास्वजननीजनलोचनेभ्योनेयो नपा
रिपुवधूनयनानिवाप्यः॥६॥ आर्यजाजले उच्यंतामस्मद्वचनादनुपापिनो राजानः एक एवाहममात्स
राक्षसस्यातर्कितगमनेन प्रीतिमुत्पादयितुमिच्छामितत्कृतमनुगमनकेशेनेति कंचुकी तथेति परि
क्रम्याकारो भोभो राजानः कुमाज्ञापयति नखत्वं हं केन चिदनुगंतव्यः विलोक्य सहर्षं कुमार
स्याज्ञानंतरमेव सर्वे राजानः प्रतिनिवृत्ताः पश्यतु कुमारः सोत्सर्धैः स्कंधदेशैः खरतरेकविकाक
षणात्पथं भुग्रे रथाः कैश्चिन्निरूद्धाः खमिव खुरपुटैः खंडयंतः पुरस्तात् केचन्मातंगमुख्ये वि
हितजवतयामूकद्यंटे निवृत्ता मयी दंभूमिपालाजलधपद्मते वेदेनो ह्यंघयंति ॥७॥ राजा आ
र्यत्वमपि सपरिमेनो निवर्तस्व भागुण्य एको मामनुगच्छतु कंचु तथेति सपरिजने निःक्रांतः
सखे भागुण्य एविज्ञतोहमिहा गच्छद्भिर्भद्रमष्टप्रभृतिभिः यथानवयममात्सराक्षसहोरेण कुमा

श्री०
३४

रमाश्रयणीपनाश्रयामहे किंतु कुमारस्मसेनापतिं शिखरकमुरीकृत्य दुष्टमात्यपरिगृहीताच्च
 द्रुगमादपरक्ताः कुमारमाभिरामिकगुणयोगादाश्रयणीयमाश्रयामह इति तन्नमया सुचिरमपि
 विचारयतीति धामयं वाक्यार्थो वधारितः । भागुरणः । कुमारनदुर्वोधो यमर्थः । विजिगीषुमात्मगु
 णसंपन्नं प्रियहितद्वारेणाश्रयणीयमाश्रयीतेति न्यायमेवायमर्थः । मलयः सखे भागुरणपण
 नन्वमात्पराक्षसिः स्माकं प्रियतमो हिततमश्च भागुः एवमेतत् किं त्वमात्पराक्षसो चाणकेव
 द्वैरो न चंद्रगुप्ते । तद्यदि कदाचिच्चाणाकमतिजितकाशितमसहमानः सचिष्यादयरोपये
 त । ततो नंदकुलभक्त्या नंदाकुल्य एवायमिति सुहृज्जायेक्षया चामात्पराक्षसश्चंद्रगुप्तेन सह संद
 धीतचंद्रगुप्तेऽपि पितृपर्यायागत एवायमिति संक्षिप्तमनुमन्यतः एवं सत्यस्मात्सुकुमारो न विश्वसे इति
 अपमेयां वाक्यार्थः । मलः युज्यते । अमात्यस्पृहमादेशया भागुः इहः २ कुमारः । उभोपरिक्राम

मु. ले.
३५

३५

तः भागु इदममात्यगृहं प्रविशतु कुमारः। मलयवप्रविशामि। राक्षः आत्मगतं अये स्मृतं। प्रकाशं भद्र
अपि दृष्टव्याकुसुमपुरे स्तनकलशः। पुरुषः। अमच्च अहं। मलयः आकर्ण्य भागुरायणकुसुमपुर
हतांतः प्रस्तूयतेन तत्र तावदुपसर्पिः। शृणु मलावतः कुतः सत्त्वभंगभयाद्राज्ञा कथयंत्यन्यथा पुनः। अ
न्यथा विवृताथेषु खेरास्त्रापेषु मंत्रिणः॥ ८॥ भागु यदा सापयति कुमारः। राक्षः भद्र अपितत्कार्यं सिद्धं। पुरु
अमच्च यस्मादेण सिद्धं। मलयकेतुः सखे भागुरायण किं ते कार्यं। भागु कुमारगहतः सचिवदृतांतः नैता
वता परिच्छेत्तु शक्ते अवहितस्तावच्छृणु राक्षः भद्र विस्तरेण श्रातुमिच्छामि। पुरु सुणादु अमच्च अत्यि
दाव अहं अमच्चेण आसाता जहकरेभ अकुसुमपुरं गच्छ महव अणेण भगवित् आलि अंथण कलसं
जहचाण कह दएण ते सुतेषु अस्माभंगे मु अणुचिह्वा अमारो सुचदउत्तोउत्ते जनसमथे हिंसिलो
एहिउवसिलो अइद्वोत्ति। राक्षः भद्र ततः रतेदो मएपाटलियुत्तं गदु असुणाविदो अमच्च संदेसं

श्री०
३५

वञ्चालिओथराकलसो। एत्थंतेराणंदुलविणासदस्मिअस्सपोरजाणस्सपरितोसंसमुप्पादअं
 तेणरणीआघोसिओकोमुदीमदूसवो। सोअचिरकालपरिवट्टमाणोजसिदयरिचओअभिम
 दवधुजणसमागमोविअससितोहंमाणिओणाअज्जोणा-राक्ष-सवाण्यं-हादेवनंद-कोमुदी
 कुमुदानंदेजगदानंदहेतुना। कीदृशीसतिचंद्रेपिनुपचंद्रत्वयाविना॥१०॥ पुरु-तदोसोलोअ
 ल्योअणाणंदमूतोअनिच्छंतस्सएवतस्सणिवारिदोचाणक्कहर्ष-साधुस्तनकसशसाधु। काले
 भेदवीजमुपमवश्यंफलमुपदेशयति। कुतःसद्यःक्रीडारसच्छंदं प्राकृतोपिनमर्षयति। किंच
 लोकाधिकंतेजोविभ्राणःपृथिवीपतिः॥१०॥ मलयकेतुः। एवमेतत्ते। राक्षसः। ततस्ततःपुरु-तदोच
 दउत्तेणअणाभंगकलुषिदेणपसंगसूचिदंअमच्चगुणं पसंसिअअपभंसिदोअहिआरा
 दोचाणक्कहदओ। मल-सखेभागुण्यरामगुणप्रशंसपादर्शितश्चंद्रगुप्तेनराक्षसेभक्तिपक्ष

मु. ले.

३६

३

पातः। भागुरा न साथा गुणप्रशंसया यथा चाणक्यवदो निर्णयकरणे। राक्ष किमपि मे वैकः को मुदीमहोत्स
वप्रतिषेधश्चंद्रगुप्तस्य चाणक्यप्रतिकोपकारा मुतान्यदप्यस्ति। मल सखे चंद्रगुप्तस्यापकारकोप
कारणान्विषणो न किं फलमेष पश्यति। भागुः कुमारमति मां श्राणक्यः न निष्प्रयोजनमेव चंद्रगुप्तं को
पयिष्यति न च कृतवेदी चंद्रगुप्त एतावता गौरवमुल्लंघयिष्यति सर्वथा चाणक्यचंद्रगुप्तयोः पुष्कला
त्कारणाद्योऽप्यद्येतस आत्यंतिको भविष्यति पुरुः प्रीतिः अस्मिन् विचंद्र उन्नतस्स कोपकारण उ
पेक्षितदोणेण अवक्कमंदो मल अकेह अमचरकवसोति॥ गच्छ शकटदास हस्ततलगतो मे
चंद्रगुप्तो भविष्यतीदानीं चंदनदासबंधनाम्नोक्षस्तव च पुत्रदारेः सह समागमः। मल सखे हस्त
तलगत इति व्याहरतः को स्यामि प्रायः। भागुः किं मन्यता चाणक्यादय कृष्टस्य चंद्रगुप्तस्य उद्धरण
न किंचित् कार्यमवश्यं पश्यति। राक्षः भद्रहताधिकारः का सो प्रतम सो वदुः। पुरुः तर्हि एव पार

श्री०

३६

लीउत्तेअदिवसदि। राक्षसः। सावेगं भद्र तैव प्रतिवसतितयोवनंनगतः प्रतिज्ञां वासमारूढधीत।
 पुरूतवावरोगच्छादितिसुणीअदि। राक्षः शकटदासैतदुपपद्यते पश्य देवस्येन पृथिवीतल
 वासवस्य स्वाग्रासनापनयनान्निहतिर्नैसोढा। सोयं स्वयंकृतनराधिपतेर्मनस्वीमौपत्किथंनुप
 रिभूतिमिमं सहेत॥१०॥ मलः संखेचाराण्यस्यवनगमनेपुनः प्रतिज्ञा रोहणे वा कास्यस्यार्थसि
 द्विः। भागुः नात्यंतेदुर्वोधोपमर्थः। पापघावच्चाणकहतकश्चंद्रगुप्तादरीभवतितावत्तावदस्यसा
 र्थसिद्धिः। शकटः अलमन्यथाविकल्प्य उपपद्यतएवैतत्। पश्यत्वमात्यः। राज्ञांचूडामणीदुद्यु
 तिरवचितशिखिमद्भिविन्यस्तपादः स्वैरेवोत्पाद्यनानं किमिति विषहतेमौपेआज्ञाविद्यार्ते।
 कौटिल्यः कोपनोपि स्वयमभिचराणां ज्ञातदुःखप्रतिज्ञां देवात्रीणां प्रतिज्ञा पुनरीपिन करित्याप
 तिग्लानिभीतः॥११॥ राक्षः शकटदास एव मेतत्। गच्छ विआमयकरभकं। शकः तथेतिपुरूष

मु. लं.
३७

३)

रासहनिष्क्रांतः। राक्षः अहमपि कुमारं द्रष्टुमिच्छामि। मलः अहमप्यार्यं द्रष्टुमागतः। राक्षः नाद्येनावलोक्य
अये कुमारः आसनादुत्थाय ददमासनमुपवेष्टुमर्हति कुमारः। मलः अयमुपविशामि। उपविशत्वाः।
यथाहमुपविष्टः। आर्य अपि सत्यारोवेदना। राक्षः कुमारकुमारस्याधिराजशब्देनातिरस्कृते कुमारशब्दे
कुताशिरवेदनायाः सत्यता। मलः उरीकृतमेतदार्येण न दुःप्रायं भविष्यति। तत्कियंतं कालमस्माभिरे
वं संभृतवत्। ऐरपिशत्रुव्यसनमदीक्षमाणैरुदासितव्यं। राक्षः कुतो घापिकालहरस्यावकाशः प्रतिष्टस्व
विजयाय। मलः आपिशत्रुव्यसनमुपलब्धं। राक्षः उपलब्धं। मलः कीदृशं तत्। राक्षः सचिवव्यसनं किम
न्यत्। अपरुष्टश्चोणकचंद्रगुप्तः। मलः आर्य सचिवव्यसनमव्यसनमेव। राक्षः अन्येषां भूपता
नां कदाचिदमात्यव्यसनमव्यसनं स्यात् न पुनश्चंद्रगुप्तस्य। मलः आर्य नैतदेवं। चंद्रगुप्तप्रकृती नोचा
राक्यदोषा एव। परागेहेतवस्तस्मिंश्च निराकृते प्रथममपि चंद्रगुप्तेनुरक्ताः सप्रतिसुतरा मेव तत्रानु

श्री०
३७

रक्ताश्चातत्रचंद्रगुप्तसहोत्थापिनीनावाणाकदोषाएवविरागहेतवोननेदकुलानुगतानां। तास्तुखलुनेद
 कूलमनेनपितृभूतंघातितमित्यपरागामर्षाभ्याविप्रकृताः सत्यः स्वाश्रयमलभमानाश्चंद्रगुप्तमनुवर्त
 ते। त्वादृचांपुनःप्रतिपक्षोद्धरणोसंभाव्यशक्तिमभियोक्तारमासाघक्षिप्रमेनेपरित्यज्यतामैवाश्रयिष्यं
 तरत्सननिदर्शनंवयमेव। मलः आर्ये किमेतदेकमेव सचिवव्यसनमभियोगकारणंचंद्रगुप्तस्याहोत्वि
 दन्यदप्यस्ति। राक्षः किमन्यैर्वद्भूमिरपि एतद्विप्रधानतममं। मलः आर्यकथमिवप्रधानहनं किमिदा
 नींचंद्रगुप्तः स्वकार्यधुरामन्यत्रमंत्रिणि आत्मानिवासमासज्यस्वर्यप्रतिविधातुमसमर्थः। राक्षः बाट
 मसमर्थः। कुतः। स्वायत्तसिद्धिषु तत्संभवति। चंद्रगुप्तस्तदुत्तानित्यंसचिवायत्तसिद्धिविवस्थितः च
 क्षुर्विकलइवाप्रत्यक्षलोकव्यवहारः यथमिवस्वयंप्रतिविधातुंसमर्थः स्यात्॥ ॥ अत्युच्चिते मंत्रिणि
 पाथिवचविष्टभ्ययादावुपतिष्ठेत्तेश्रीः॥ सास्त्रीत्वभावादसहाभरस्यतेयांद्वयोरेकतरंजहाति॥ १३॥

मु. लं.
३८

३६

॥ नृपोपकृष्टः सचिवात्तदर्थेणांस्तनंधयोत्तं तशिशुस्तनादिवा अदृष्टलोकव्यवहारमंदधीर्मुद्गर्तमिप्सुत्स
हतेनवातेतुं ॥ १४ ॥ मलत्रात्म-दिष्टानसचिवायत्तंतत्रोस्मि-प्रका-पद्येवंतथापिवहुष्वभियोगकार
णेषु सत्सु व्यसनमभियुंजानस्य शत्रुमभियोक्तुरैकांतिकिकार्यसिद्धिर्भवति-राक्ष-एकांतिकीमेवंका
र्यसिद्धिमवगंतुमहीतिकुमारः-कुतः तप्युत्कृष्टवलेभियोक्तरि नृपे नंदानुरक्तपुरे चाणवचेचलिताधिका
रविमुखेमौर्येनवेराजनि। स्वाधीनेसपीत्यद्भुतिलंज्जानादयन्। मार्गमात्रकथनव्यापारयोगधमेत्व
ह्यंष्टांतरितानिसंप्रति विभोतिष्ठंतिसाध्यामिनः ॥ १५ ॥ मत्त-पद्येवंमभियोगकालमार्यः पश्यतिततः कि
मास्यते ॥ उचुं गस्तुंगकलंस्ततमदसलिलाः प्रस्यंदिसलिलं श्यामाः श्यामायकं ठदुममतिमुखराः क
ल्लोलमुखरां स्त्रोतः खातोवसीदत्तदमूरुदनेरुत्सादिततटाशोणं सिंहरशोणं ममंगजयतयोपास्यं
तिशतशः ॥ १६ ॥ अपिच-गंभीरगर्जितरवाः स्वमदां बुमिश्रमासारवर्षमिवशीकरमुद्धिरंतः। विष्यं विक्ती

श्री०
३८

र्णसलिलावमेघमालारुंधंतुवारणघटानगरंमदीयाः॥१९॥ इतिभाग्यपणेनसहनिष्क्रांतोमलयकेतुः
 ।राक्षःकःकोचमोःप्रविश्यपुरुषः।आणवेदुअमच्चोराक्षःप्रियंवदकसांवत्सरणं द्वारिकस्तिष्ठति
 पुरुःखवणओराक्षःअतिमित्रंस्त्वयित्वाकथंप्रथमेवक्षयाणकःपुरुःजीवसिद्धीराक्षःभद्रअवी
 भत्सदर्शनं कृत्वाप्रविश्यपुरुःतद्वदतिनिष्क्रांतः।प्रविश्यक्षं पणकः।वासणमलिहंताणंपडिवज्ज
 हमोहवाहिवेज्जाणंजिमुत्तमान्नकडुअयचापत्तुंउपदिसेति॥१९॥उपसृत्यःधम्मसिद्धाहोदसाव
 गाणं।राक्षःभदंतनिरूप्यतांतावदस्मन्मस्त्वनदिवसः।क्षयःनोद्येनचिंतयित्वासावगाणोरुविदा
 मएआमज्झणादोणिवुत्तसव्वकल्लाणातिहीसंपुणाचंदापुणमासीतुम्हणंउत्तलाणदिशाए
 दक्खिणंत्तुशंपत्थिदाणंअदक्खिणेनकवत्तेअपिचअत्थाहिमुहसरेउदिएसंयुसामउत्ते
 चंदे।गमणंबुधस्सलणोउदित्थमिदेअकेउम्मि॥२०॥राक्षभदंततिथिरेवनमुद्यति।क्ष॥साव

मु. ले.
३५

३५

काणकगुणतिहीचउणुणेणकवने।चउस्सहिगुणे लगाएसेजोइसतंतसिद्धंते।ता।लगेदोइसुलगेसो
मम्मिगहम्मिजइविदुल्लगे।वहेसिदीहसिद्धिंचंदस्सवलेनगच्छते।२०।राक्ष।भट्टंतापरैःसांवत्सरिकैस्स
हसंवाद्यतां॥क्षय।संवादेदुसावगेअहउपागमिस्सं।राक्ष।नावंलुकुपितोभट्टंतः।क्षय।कुपिदेणतुम्हा
रांभदते।राक्ष।कस्तर्हि।क्षयणाकः।भअवंकअंतोजेणअतणोयकवंउमिअपरपक्खोपमाणीकरी
अदि।इतिनिष्क्रांतःक्षयणाकः।राक्षसः।प्रियंवदकत्तापतीकावेलावर्त्तते।पुरुअत्थाहिलासीभअवं
सूरोराक्षउत्थापविलोसअयेअस्तामिलासीभगवान्भास्करःसंप्रतिहिआविर्भूनातुरागाःक्षणमु
दयगोरेरुजिहानस्यभानोःपर्णोद्भायैःपुरस्तादुपवनतरवोदृशमाश्वेवगात्वा।एतेतस्मिन्निदत्ताःपुनरपर
गिरिप्रांतपर्यंतविंवेप्रायोभूत्यास्यजंतिप्रचलितविभवंस्वामिनंसंवमानाः॥२१॥॥इतिनिःक्रांताःस
र्वमुद्राराक्षसेराक्षसयोगोनामचतुर्थीकः॥ततःप्रविशतिलेखमलंकराणास्कणिकांमुद्रनामादापसि

श्री०
३५

द्वार्थकाराहीहीमाणहे खुद्विजलनिभरेहिंसिंयतीदेशकालसलिलहिं। दंसिस्मदिकज्जफलंगुरुअ
 चाणक्कणीदिलदा॥१॥ तामहीओमए अज्जचाणक्केणपुठमलिहिदोअमच्चराकवसस्समुदाले
 छिओअअंलेहो तस्सेजेवमुदालांछिआराअंआभरणयउआचलिदोम्हकिलयाडलीयुत्तअं
 जवगंछापि। परिक्कम्यावलोकच। कहंएवणआआअच्छदि जावसेअसउणभूदंसणमहसम्यदएव
 ताणपडिहरामि। प्रविश्यक्षपणाकः। अलहंताणपणमामिजेदेगंभीरदाएवुडीए। लोउत्तलेहिलोएसि
 हिंसोगाहिंसंति। सिद्धभदंतवंदामि। क्षयः सावगाधम्यसिद्धोदुःनिर्वण्यः सावेगं पत्थाणोसमुच
 हणोअववसाअविअतुमंयेकवामि। सिद्धा कहंभदंतोजीणादि क्षयः सावगाकि एत्थजाणादव
 एसोदेमगादेसकसलोसउणो कणदोलेहोअसअदि। सिद्धा जणिदंभदंतैणदेसंतरंयत्थिरो।
 मिभाकहेदभदंतोकीदिसोअज्जदिवसोत्ति। क्षयविहम्य सावगमुंउअमुंउणकवत्राईपुच्छसि। सि

मु. लं.
४०

५७

इह भदंत संपदं विविं जादं कदेहि पद्मा रास्सजर आण कूलं भविस्सदि तदोगमिस्सं रूपं सावगाया संपदं
एतस्मिंमल अके उ कइए अण कूलं भविस्सदि सिद्धा भदंत कहेहि कुद्ये ददे। क्षयं सावगाभिसामेदि.
पुटमंदा वण्य कइए लो अस्स अणि वारि देणि गाम पवे सो आसी दाणिं इदो पच्चा सप्पे कुसुम पुले
सको विज मुहा लच्छि ओणि गामि दे पवे दं वाः एण मोदी अदि साज दि भाउरा अण स्स मुहा लंछि ओ
तदा गच्छ विस्सइ। अस्स हा चि द्ढ मा गुम्मा हि आरि एहिं संज मि अक लवल लोरा अकूलं पवे सी अ
मि सिद्धा किंण जाणा दि भदंतो अम च्च रा क्वे सस्स संणि हि दो त्ति ता अमुदा लंछि दं विमणि क्क मंतं
कस्स सत्तीणि वोरुं क्षयं सावगर क्वे सस्स पि शा च स्स वा हो हि ए उण अमुदा लंछि दस्स वा ओ
सिद्धो भदंत मा कुप्प कज्ज सिद्धी हो दुः क्षये सावगा गच्छे हो दुदे कज्ज सिद्धी अहं वि भाउरा अणा दो मु
हं जा चे मि इति निः क्रांतो प्रवेशकः ततः प्रविशति पुरुषेणा नुगम्य मातो भागुरायणा स्वगतं अहो वैचि

श्री०
४०

अमार्यचाणाक्यतीतेः। मुकुलीक्षोद्रेदामुद्धरधिगमाभावगहनामुद्धः संप्रणीजीमुद्धरति कृशाकार्यव
 शतः। मुद्धर्नश्मद्दीजामुद्धरपिवहुप्रापितफलेत्यहोचित्राकारानियतिरिवतीतिर्नयविरः ३ प्रका० भ
 दभात्तुरकनमांदरीमवंतमिच्छतिकुमारः। अतोस्मिन्नेवास्वानमं ज्येन्यस्यतीयासक्तं यचः एदं आसरां
 उपविशदु अज्जो भागु उपविश्य भद्रयः कश्चिन्मुद्राधीमांदष्टमिच्छतिसत्त्वया प्रवेशयितव्यरति। पु
 रुः जं अमच्चो आणावेंदित्रिनिष्क्रांतः। भागु स्वगंतं कष्टमेवमपिनास्मा सुप्तहवान्कुमारो मलयकेतु
 रति संधाह न्यरत्यहोदुष्कां कुलेलजायांच सपशसिचमानेच विमुखः शरीरं विक्रीय क्षणिकमपिलो
 भाद्वनवति। तं दाज्ञां कुर्वोणो हितमहितमित्येतमधुना निचाराति क्रांतः किमिति परतंत्रो विमृशति॥४॥
 ततः प्रविशति प्रतीहार्यनुगम्यमानो मलयकेतुः २ स्व-अहोराक्षसप्रतिवितर्कवाहल्यादा कुलामेव
 द्विनतिश्चयमधिगच्छति- क्षुभः भक्त्या नंदकुलानुरागरदृष्टानं दान्वयालं विना किंचाणामनिराह

मु. लं.
४१

तेन कृतिना मोर्येण संधास्यते स्तेर्यं भक्तिगुणस्य वाधिगुणायन किं संत्यसंथो भवेदित्याह कृत्वा लचक्रमि
वमेचेतश्चिरं भ्राम्यति ॥ ५ ॥ प्रकाशं विजयेकभागुशयणः प्राताः कुमार ए सोखुकड आदोप्येकमिदुका
माणं मुहा संयादणं अराचिदुदि। मल विजये मुहूर्त्तं मसंचोरो भव पावदस्य पराङ्मुखं सैव पाणिभ्यां न
यने पिरक्षमि। प्रतीजं कुमारो आपावेदि। प्रविश्य पुरुषः ॥ २ ॥ अज्ज ए सोखुषणो ओमुहाणि मित्रं अज्ज
ये किवदुं इच्छदि। भागुरायणः। प्रवेशय। पुरुषस्तथेति तिष्ठंतातः। प्रविश्य पक्षणाकः ॥ २ ॥ धम्मसिद्धी सा
वगाणी होदुः भागु अवलोका स्वगतं अएराक्षसस्य मित्रं जावसिद्धिः। प्रका नखलुराक्षसस्य प्रयो
जनमेव किंचिदुद्दिश्य गम्यतोक्षय संतंयावं रसावगात हिं गमिस्सज हिं रकवसस्सणां मे विण सुणी
अदि। भागुरायणः। क्लवान्तु हदि प्रणयको पः। तकि म पराङ्मुखं सैनममि। भागु भदंत वट्ट यसिको
तहलं श्रोतुं मेच्छामि। मल स्वगतं अहमपि श्रोतुं मिच्छामि शेषः सावगा किमणोण असुणिद

श्री०
४१

चेणसुदेणभाणुयदिहस्यंतनिष्ठतुक्षयःपटहस्यंकिंदुअदिणिसंसाभाणुयदिनरहस्यंतत्कथ्य
 तांक्षयसावगाणारहस्यएदंतहविणकहिस्साभाणुअहमपिसुद्रांनदास्यामिक्षयेस्वगेतयु
 क्तमिदानीमपिनेकथेयितेप्रकाशंकार्गईसुणादुसावगोअथदावअहमदभाओपुटमंषा
 टलीउत्तेअहिणिवसमाणलकवसेवमिज्जेणमुपगदेतरिअवसलेलकवसेयागूढंविमुक्त
 ष्यआयओअंउप्पादिअपादिदोयवदीसरोमलसंवाप्पामात्मकथंरक्षसेनघातितस्तातो
 नचाणकोनभाणुभदंतततः२क्षयतदोहगोलकवसमिज्जेत्तिकदुअचाणक्कहदकेणसुमिका
 रंणअतामेणिक्कसिद्धोदाणिंविलकवसेणअणेअलाअकश्चकुसलेप्पकिंपितालिसंआ
 हिलीआदिजेणहगोजीआलोआदोनिषशसिज्जेमिभाणुभदंतप्रतिश्रुतराज्यादामपबुता
 चाणक्कहतकेनइदमकार्यमनुष्ठितंनरक्षसेवेतिश्रुतमस्सामिःक्षयकणोपिधायसंतयावे२

मु. लं.
४२

चाणक्ये राविसकशाण्णामंविणसुदं। भागुराभदंतमुद्रादीयते एह कुमारं श्रावय-मल-उपसृत्य
। श्रुतं सखे श्रवणविदारणं चः सुदृन्मुस्त्रोहपुमधिरुत्यभाषितं। पितुर्वधव्यसनमिचिरादयिद्वि
गुणमिवाद्यवर्द्धत॥६॥ क्षय-स्वग-अयश्रुतं मलयकेतुहृतकेन कृतार्थस्मिति सभयं निष्क्रां
तः। मल-प्रत्यक्षदोकाशेलक्ष्यं वधा-राक्षस-युक्तं रमित्रं मेमदमिति निर्वृते चित्रवृत्तिं विश्वमित
स्त्वापिति वेशित सर्वकार्यं। तं तनियात्य सहयं धुजनाश्रुतोपैरन्वथतोपिन नुराक्षसराक्षसोसि
॥७॥ भागु-स्वगतं रक्षणीया राक्षसस्य प्राणा इति आर्यादेशः भवत्ववंतावत। प्रका-कुमार-अल-
मावगेन आसनं स्खं कुमारं किंचिद्विज्ञापयितुमिच्छामि। मलः उपविश्य सखे किमसि वक्तु
कामः। भागु-कुमार इह खल्वर्थशास्त्रव्यवहारिणामर्थवशादरिमिवोदीसीन व्यवस्थान
लौकिकानामिनस्वेच्छावशात् पतः तस्मिन्कोले सवर्थासिद्धिं राजानमिच्छतो राक्षसस्य चंद्रग

श्री०
४२

मादपिव लीवस्तया सुगृहीतनामा देवः पर्वतेश्वर एव अर्थपरिपंथी महानरातिरासीत् तस्मिंश्च राक्षसे
 नेदमनुष्ठितमिति नास्ति दोष एवात्रेति पर्यायानि। पश्यतु हि कुमारः मित्राणि शत्रुत्वेमुपानयंती
 मित्रत्वमर्थस्य वशाच्च शत्रुतः। नीतिर्न यस्य स्मृतपूर्ववृत्तैर्जन्मांतरं जीवत एव पुंसः। च। तदत्र वस्तु
 निनोपालंभनीयो राक्षसः। आनदराज्यलाभादुपेयात्यश्च पतश्च परिग्रहे वात्यागे वा कुर्म
 रः प्रमाणं मलः एवं सखे सम्यग्दृष्टवानसि घतोऽमात्यवधे प्रकृतिक्षोभः स्यादेवं च संदिग्धो
 विजयः। प्रविश्य पुरुषः। जेदु कुमारो अंजुगुम्भल्लणाधिकिदो दीहरकवो विस्त्रवेदि। एसोखु
 अम्हेहिंकड आदोणि। कमेतो अगहादमुदो सलेहो पुरुषो गृहीदो। तापच्च कवी कहेदु
 रां अज्जो भागु भद्रप्रवेशयः पुरुषस्तथेति निःक्रीतः। ततः प्रविशति पुरुषेणानुगम्यमा
 नः सेपतः सिद्धार्थकः। स्वागतं आगंती एगुणे मुदो सिमुपरं मुहकुणंती ए। अम्हारि सजरा

मु. लं.
४३

गीएषणामासासामिभतीए। २। पुरु. अज्जअअं सोपुरुसो भागु विलोक्य किमपमागंतुं कः। आ
होस्विदिदेवकस्यचित्परिग्रहः। सिद्धा. अज्जअहंखुअमात्यखससस्ससेवको. भागु. तकिमगृहीतमु
इः कटकालिः कामसि. अज्जकज्जगोखेणानुवराविदोहि. भागु. कीदृशं ततकायगौरवेयद्राजशमन
मुल्लंघयति मल. सखेभागुरापणलेखसुपनयः. भागु. सिद्धार्थकहस्ताद्रुहीत्वायत्रमुद्रादृष्ट्वाकुमार
अयंलखः राजसनामकितेयमुद्राः मल. मुद्रां परिपालयलुद्धाघदश्ये. भागु. तथाहृत्वादर्शय
ति. मल. वाचयति. स्वस्तियथास्त्थानकुतोपिकोपिकमपिपुरुषविशेषमवगमयतिपथाः स्म
त्प्रतिपक्षं निराकृत्य दर्शितोकापिसत्यतासत्यवादिनासां मतमेतेषामपि प्रथममुयन्यस्तसंधी
नामस्मत्तुहदां पूर्वप्रतिज्ञातसाधियरियसनप्रोत्साहेन न सत्यं संवपीतिमुत्पादयितुमर्हति ए
तेष्वेवमनुगृहीताः संतः स्वाश्रयविनाशेन उपकारिणामाश्रयं हि अविस्मृतमेतत्सत्यं वतः स्मा

श्री०
४३

रयामः एतेषां मध्ये केचिदरेः कोषदंडाभ्यामर्थिनः केचिद्विषयेणेति अलंकारत्रयं वसत्यवतापद
 नुप्रेषितं तदुपगतं मयापिलेखस्याश्वन्यार्थं किंचिदनुप्रेषितं तदुपगमनायं वाचिकं चाप्ततमाद
 स्माच्छ्रोतव्यमिति मल भागुण्णकी दृशोलेखः भागु भद्रसिद्धार्थककस्यापंलेखः सिद्धा अ
 ज्जण जानामि भागु धूर्तलेखोपनीयते न ज्ञायते कस्यापमिति सर्वतावन्निष्ठत्वाचिकं त्व
 तः केन श्रोतव्यमिति सिद्धा भयं नाटयन् तुम्हे हि भागु किमस्माभिः सिद्धा मिस्से हिं गिही दो
 ण आणामि किं भणामि त्रि भागु सरोषं एष न जानामि भासुरकवहिनीत्वा तावन्नाश्रयतां पाव
 त्कथयति पुरु जं अमच्चो आपवेदितितेन सह निः क्रम्य पुनः प्रविश्य अज्जर अमुद्दाल
 छिदापोड आतस्स ककवा दो णा वदिदा भागु विलोक् कुमार इयमपि राक्षसमुद्रं किं तैव म
 ल सख अपंलेखस्याश्वन्यार्थं भविष्यति इमामपि मुद्रोपापालय लुह्याद्यदर्शयि भागु त

मु. लं.
४४

थाकृत्वादर्शयति. मल. विलोक. अयेतदिहमाभरणं मयास्तशरीरादवतारपराक्षसापयत्नेषितं व्यक्तं
चंद्रागुप्तस्य लेखः. भागु. एष निणीत एव संशयः. भद्रयुनरपिनरपितायतां पुरुषः. तथेति निष्क्रम्य
पुनः सिद्धार्थकेन सह प्रविश्य एसा खुतादि अमाणे कुमालस एव विवेदे मित्रिभणादि. मल. त
थाभवतु सिद्धार्थः. पादपाणिपत्यन्त्रभयेण मेयसादं करेडु अज्जोः मल. भद्र अभयमेव परतो ज
नस्य निवद्यती यथा स्थितं. सिद्धा. णिसामदु कुमारे अहेतु अमच्चरकवसेण रमं लेहं देद अचंद
उन्नस्स सत्ता संपे सिद्धो. मल. वाचिक मिदानी श्रोतुमिच्छामि सिद्धा. कुमाल आदिदुमिह अमच्च
णतह एदे महव अस्सा पंचश आणे तु एसहा समुप्य व्यसिपो हाते जहा. कुलदादिवो चित्तव
प्पो. मल. अण अणहिवो सिहणादो. कम्ही रेसणा हो पुष्करकेवा सिंधुरा ओ सिंधुसे णो पारसी ओ
महणादो. एदे सुपुढ मणिही दाति पिश आणे मल अकदु णो विस अंद छति. अवेरे हत्थिवलं को से

श्री.
४४

अ-ताजहवाणकंणिरकरिअमहाभाणममपीदिसमुष्पादिदातहएदायं पिपुठममणिदोअत्था
 संथददद्वोक्रि। एत्तिओवाआसंदेसो। मल-कथंचित्रवमदिपोपिमत्यभिद्रुत्तंदि। अथवास
 लंअतएवराक्षसेनिरतिशयाप्रीतिः प्रकाशं विजयेराक्षसंइष्टमिच्छामि प्रतो जंकुमारेआण
 वेदिन्निनिःक्रांताततः प्रविशतिआसनस्थः स्वभवनगतः पुरुषेण सहस्रपितोराक्षसः। स्व
 गः पूर्णमस्मदेलचंद्रगुप्तवलेरितिपत्ततंनमेयनसः परिश्रद्धिगति। कुतः साधनिश्चितमन्त्र
 येनघटितंविभ्रत्सयक्षेस्थितिं व्याहृत्तचविपक्षतो भवतियत्ससाधनंमिद्वेय। यत्साधंस्वयमे
 वतुल्यमुभयोः पक्षेविरूपंचपत्तस्यांजीकरणेनवादिनखस्यास्वामिनोनिग्रहः। १० अथवाते
 विज्ञातापरागहेतुभिः प्राकेपरिगृहीतोपज्ञापैरापूर्णमितिनविकल्पपितुमहामि। प्रकाशं भू
 द्रप्रियंवदकउच्यतामस्मद्वत्त्वनाकु मारावुपायिनोराजानः संप्रतिदिने २ प्रत्यासीयतिकुसु

मु. ले.
४५

मपुरतत्परिकल्पितविभागोर्मवद्विः प्रयाणो प्रयातव्यम् । कथमिति । प्रच्छातव्यं पुरस्तात् वशमगधगणोर्माम
नुवृप्सैर्नैर्गधिर्भिर्धपानेसपवनयतिभिः संविधेयः प्रपलः । पश्चात्तिष्ठंतु वीराः शकनेरयतयः संभृता
श्रोणारूणोः कोलूताद्यश्च शिष्टः पार्थपथिवृणपाद्वाजलोकः कुभोरं ११ । पुरुः तथतिनिःक्रांतः । प्र
विश्य प्रतीहारी । जेदु अमच्चो अमच्च इच्छदितुमं कुमारेये किंवदं रक्ष भद्रेतिष्ठः कः कोत्रभोः प्रवि
श्य पुरुषः आणो वेद अमच्चो । राक्ष उच्यतां शकटदासः यथा परिधापिता कुमारेणाभरणवयंत नमुक्त
मनलं कृतैः कुमास्ते निमनुभवितुमतः पत्तदलं क्यपात्रयक्रीतं तन्मध्यादृकंदी यतामिति । पुरुः तथति
निः क्रम्य पुनः प्रविशति । अमच्च इदमाभरणं राक्ष नाथेनाभरणमलं कृत्योत्थाय भद्रे राजोयगामिने सा
गमेदिशयः प्रती एदु अमच्च अधिकारपदेनामनिर्दोषस्यापि पुरुषस्य महदार्थकास्थानं । भयं तावत्ते
व्यादभिनिविशते सेवकजनैततः प्रत्यासन्नाद्रयति हृदये न्येव निहितं । ततो ध्या रूढानां पदमस्तु जनद्वेष

श्री०
४५

ननंमतिः सोऽस्त्रीपांणपतनमनुकूलं कलयति. १२ परिक्रम्य. प्रती. अमच्च अं कुमारोऽपसम्पदुणां
मोचो. राक्ष. विलोक. अयं कुमारोऽस्तिष्ठति. यएष. पादाप्रेह. शमवधायति. अलं गीश्व. न्यत्वादपरिगृही
तहादिशेषो. वक्रैर्दुवदति. परेण दुवहाणां कायगिरि कृतमिव गौरवेण नम्रं. १३. उपसत्यविजयतां कुमा
रः. मल. आर्प. अभिवादयेद. दमासनेमास्यतां. राक्ष. तथा करोति. मल. आपेचि. दर्शनेन आपस्य
वर्षमुद्दिश्याः. राक्ष. कुमारप्रयोगोऽप्रतिविधानमनुतिष्ठतामया कुमारदयमुपालेभोधिगततः. आ
पप्रयाणोकेथं प्रतिविहितमिति श्रोतुमिच्छामि. राक्ष. एवमादिष्टा अनुपायिनो राजानः. प्रस्थातव्या
मिति हर्षोक्तिं पठति. मल. स्वगतं. कथं पएवमद्भिनाशनचेद्रुमं प्रमाणवपितुमुद्यतास्तएवमापरि
हृण्वन्ति. प्रकाशं. आर्प. अस्तिकश्चिद्यः. कुसुमपुं प्रतिगच्छति तत आगच्छति वा. राक्षसः. अवसि
तमिदानीं गतागतप्रयोजने अल्पैरहोभिर्वयमैवर्गताः. मल. स्वग. विज्ञायते. प्रका. पद्येवंततः कि

मु. लं.

४६

मार्येणापलेखपुरुषः प्रेषितः। राक्ष विलोकात्रये सिद्धार्थकमद्रकिमिदं सिद्धा सवायं लज्जां नाट
यन-यसीददु अमच्चातादि अंतेणामेयणयारिदं हहस्सधारइह। राक्ष-भट्टकीदृशं रहस्पमिति नख
त्ववगच्छामि सिद्धा-पंविष्यवसि। तादि अंतेणामएइत्येहो क्ते-सभयमधोमुखस्तिष्ठति। मल-भागुर
यणस्वामिनः मुरस्ताद्दी तोलजितो न षेकथयिष्यति स्वयमेवार्थस्य कथय-भागु-पदाज्ञापयति कुमा
रः० अमात्य एष कथयतिः यथा अहमस्मिन्नलेखं दत्त्वा वाचिकं संदिश्य चंद्रगुप्तसकाशं मे वितर
ति। राक्ष-मद्रसिद्धार्थकोपि संत्य० सिद्धा-लज्जानां टयन-एवं अतितादि अंतेणामएणि वेदिदं-राक्ष-
अनतमततः तादृशमानः पुरुषः किमिव न ब्रूयात्-मल-सखभागुरायण दशयिस्तेखं वाचिकं मे वभृत्यः
कथयिष्यति-भागु-अमात्यापलेखः। राक्ष-कुमारगान्धर्वः प्रयोग एषः। मल-लेखस्याभूत्पार्थव आ
र्येणोद्दमप्याभरणमनु प्रेषितं तत्कथं शत्रो-मयोग एव-राक्ष-आभरणो निर्वर्ण्य-कुमारैतन्मया

श्री०

४६

प्रेषितकुमारेण आत्मगात्रादवतर्पिप्रसादाकृतस्येत्येवपरित्यागमृमिः।मलवाचिकमय्यार्येणास्मा
 ह्यतममिति लिखितं राक्षकेतोवाचिकंकस्यवाचिकंलेखएवास्मदीयोनभवति।मलःइयेतर्हि
 कस्यसुशराकुपटसुशामुत्पादयितुशक्नुवंतिधूर्ता।भागुकुमारसम्यगमात्योविज्ञापयति
 भद्रसिद्धार्थककेनायंलिखितोलेखः।सिद्धराक्षसमुखमवलोक्यतस्मीमधोमुखस्तिष्ठति।भा
 गुभद्रपुनरुलमात्मानंताडयितुंकथयामिद्वाअज्जसअउदासेण॥राक्षकुमारयदिशकटदा
 सेनलिखितं तोतेमयेवमलविजयेशकटदासंरहमिच्छामिप्रतीजंकुमारेणआणवेदिन्निभ
 गुस्वातंनखल्वनिश्चितार्थमार्पचाणकप्रणिधयोऽभिधास्यंति।भवत्वेवंप्रकारंकुमारनक
 दाचिदैपि एकटदासोऽमात्यस्याग्रतोमपालिखितमितिप्रतिपत्स्यतेअतःप्रतिलिखितमस्या
 तीपतावर्णसंवादएनेविभावयिष्यति।मलविजयेएवंक्रियता।प्रतीकुमारमुदाविमलपुत्र

मु.लं.
४७

मयमप्यानीयतां। प्रती-जंकुमारे आरावेदिनि निष्क्रम्य पुनः प्रविश्य कुमाल इदं तं सं अउदासेण सहत्यलि
हृदयत्र आमुहा विमल उभयमपि नाद्येन विलोक्य आर्यसं वंदं त्यक्षराणि। राक्ष-स्वगः सं वंदं त्यक्षराणि
शकटदासस्तु मित्रमिति वि सं वंदं त्यक्षराणि तत्किमिदानीं शकटदासेत स्मृतं स्यात्पुत्रदारे स्य विस्मृतस्वा
मिभक्तिना चेल चर्येषु लुब्धेन न पशस्त्वनया पिषु। १४। अथ वाकः संदेहः सुद्रातस्य करंगुलिप्रणयिना
सिद्धार्थकस्तत्सुहृत्तस्यैवापरलेख्यमचिंतमिदं लेखं प्रयोगाश्रय। सुव्यक्तं शकटेन मेदपदुभिः सं धापसा
ईषरे र्भर्तस्त्रेहपराद्भुवेन कृपणं प्राणार्थिना चेष्टितं। १५। मल-विलोक्य अलंकरणत्रयं श्रीमतापदनु
प्रवर्तते दुपगतमिति पल्लिखितं तन्मध्यात्किमिदमेकं निर्वर्ण्य आत्म-कथं तातेन धृतपूर्वमानराणां प्रका
आर्यकृतोपमलंकारः राक्ष-वणि। भ्यः कृपादपिगतः मलयविजये अपि प्रत्यभिज्ञानासि भूषणमिदं प्र
ती-निर्वर्ण्य सबाष्पं कुमारकहंणपच्चभिज्ञाणि सं-इदं सुगिहीदणामेधेण पचदो सराणमिदं प्रती-नि

श्री०
४७

वर्णस्य बाष्पं कुमारकहंणयच्चभिजाणिस्मं-इदं सुगिहीदणामधेरापञ्चदोसुधारिदपुत्रं मलसबाष्पं-
 हातत एतानि तानितव वल्लभभूषणस्पणत्रोचितानि कुलभूषणभूषणानि यैः शोभितोसि मुखचंद्रकृतावभा-
 सो नक्षत्रवानिवशरत्समेयप्रदोषः ॥ १६ ॥ राक्ष-स्व-कथं पर्वते श्वरेण धृतपूर्वाणीत्याहव्यक्तमवास्पभूषणानि-
 प्रकाश-एतान्यपि चापाकप्रयुक्तेन वणिग्जनेनास्मात्सुविक्रीतानि। मल-आर्यजितनधृतपूर्वाणां विशेष-
 श्वाणामहस्तगतानां वाणिग्विक्रयदतिनपुज्यते-अथवायुज्यत एवेततः कुतः चंद्रगुप्तस्य विक्रेतुरधि-
 कं लाभमिच्छतः। कल्पितामूल्यमेतेषां क्रूरेण भवतावयं ॥ १७ ॥ राक्ष-स्वग-अहो सुश्लिष्टो भूच्छत्रुप्रयो-
 गः। कुतः। लेखोयं न मे मतिनोत्तरमिदं मुद्रामदीयायतः सोऽहार्दशकटेन खंडितमिति भद्रे यमेतत्कथं।
 मोर्ये भूषणा विक्रयनपतौ को मामसभावेयं तस्मात्संप्रति पत्निरेव हि वरं न ग्राम्यमत्रोत्तरं ॥ १८ ॥ मल-
 एतदार्यपृच्छामि-राक्ष-सबाष्पं कुमार्य-आर्यस्तं पृच्छवयमिदानीमतीर्याः संवृत्ताः। मल-मोर्यो सोऽस्व-

मु. लं.
४८

५८

मिषुर्नः परिचरणपरोमित्रपुत्रस्तवाहदातासोर्थेस्पतुभ्यस्वमतमनुगतस्त्वंचमत्स्यददासिदास्यंसत्कारपूर्वेन
नुसचिवयदंतं तत्र ते स्वाभ्यमत्र स्वार्थे कस्मिन्समीहापुनरधिकतरेत्वा मनांर्यं करोति ॥ १८ ॥ राक्ष. कुमार एवम
मुक्तव्याहारिणानिर्णयोदत्तः ॥ भवतु तव कोदोषः मल. लेखमलंकरणास्त्वमिकां च निर्दिश्य ददामदानं
हिं. राक्ष. सवायं विधिविलसितमिदं कुतः भृत्यत्वे परिभावधार्मनिसति सौगं त्रभूणी सतां पुत्रभ्यः
कृतवोदिनां कृतमिपं येषां न भिन्नावय ॥ तलोकस्य पूरीक्षकाः क्षितिभृतः पापेन येन क्षतास्तस्येदं वि
पुलं विधेर्व्यवसितं पुंसो प्रयत्नच्छिदः ॥ २० ॥ मल. सरोषं. कियद्यापि निद्रयत एव विधेः किलैतद्व्य
वसितं नलोभस्य. अनायेकन्यांती त्रविषप्रयोगविषमां कृत्वा कृतमलत्वायाविश्रंभप्रवणः पुरा मप्रपिता
नीतः कथाशेषतां ॥ संप्रत्याहितगोविणभवतामंत्राधिकारे रिपौ प्रारब्धाः प्रलयाय मासवदेहो विक्रे
तुमेति वयं ॥ २१ ॥ राक्ष. अपमपरो गंडस्यापरिस्फोटः ॥ प्रकाश. करोति पिधापशातं पापं १ नाहं हि अ

श्री०
४८

अष्टिदाणं विहवा विरहे मित्राणं दमंति । रामदं चम एमल अके दु कड आदो पि अव अस्तो सिद्धत्य ओ
 आ अदो त्रिणं अषे सामि । इति परिक्रामति विलोकः ए सो सिद्धत्य ओ उपसृत्य सिद्धार्थकः २
 क हं समिद्धत्य ओ इत्यन्योन्यमालिगतः । सिद्धा अवि सुहं पि अव अस्मस्स । समि कु दो सु ह जे
 णा तु मं विरप्य वा स प चा ग दो वि अज्ज ण मे गे हं आ अ बु मि । सिद्धा प सी दु व अ सो दि द्द मे त्तो ए
 व अज्ज चा ण के आ ण त्तो हि ज ह सिद्धत्य अग छ ए दं पि आ दं तं दे व स्स चं द सि रि णो णो वे दे हि
 त्रि त दो ए द स्स णो वे दि अ ए वं अ ण भू द प्प थि त प्प सा दो अ हं पि अव अस्स पे क्व दं तु ह ए वं गे
 हं समि व अस्स ज दि मे सु णि द वं त दो के हे हि । किं तं पि अं जं पि अ द सा ण स्स चं द सि रि णो णो वे दि
 दं सि द्धा अव स्स किं तु ह वि अ क हि दं व अ थिं ता णि सा मे हि अ थि रा व चा ण क्क णी दि मो हि द
 म दि णा म ल अ के उ ह द ए णा णि क्का सि अ र क व संह दा चि त्त व म्प प्प मु ह पि हा प्पा यं च प थि वा त दो

मु. लं.
४८

असमीकवकारीससोदराआरोत्रिभिचमलअकेदुहदअंअभूमिकुसलदाएभअविलोलसेस
सेषिकपरिवारेसुसभअंयथिदेसुपथिवेसुसकविसअप्यिविस्महिअएसुसअलसामंतसुमदभृद
पुरिसदत्तउिंगणदवलउत्तराअसेषभागुणअगारोहितकवविजअवम्मप्यमुहेहिसंजमिअगिहीदे
मलअकेदुसमि. वअस्सभृदभृदप्यमुहाकिलदेवस्सचैदउतेस्सअवस्तामलअकेदुसमस्मिदेत्तिलोए
मंतीअदि. ताकिंकुकविकिदनाइअस्सविअअस्संमुहेअंमणिबहणेसिद्धा. वअस्सदेवगदीएवि
अअसुणिदगदीएणामोचाणक्कणीदीए। समि. तदो. रसिद्धा. तदोपद्ददसारसाहणसमेदणइदोणि
क्कमिअअजुचाणक्केणपडिवसंसअलएअलोअसहिअंअसेसैमेक्खवलं। समि. वअस्सकहिंतं
सिद्धा. जहिंएदे. अदिसअगुरूएणांदाणादपेणादंतीसजलजलदणीलाउभमंताणदंती। कसपह
राभएणंजाअकंपोत्तरेगागिहिदृजअणसदासंयअंतेतुरंगा। ३। समि. वअस्सएदंदावचिदुदुतहा

श्री०
४८

सबलो अपच्च कंव उभिः आहि आगे विद्धि अज्ज चाणक्कि किं उणो वितं एच्च मंति पदमा ह्वो सि अ
विमुहो सि दाणिं तु मंजो अमच्च कवसेण विअणवगाहि अपुवं अज्ज चाणक्क चरिद अवगाहि दुं ड छे सि स
मि वअसा अमच्च कवसो संपदं कहि सिद्धा तस्मिं भअ विल्लि वेदमाणे मल अके दु क उ आदो णि क
मि अ उदुं वरणामे हे एण चरेण तु संधि ज्ज माणो रं पा ड ली उत अत्रि अज्ज चाणक्क स्स णि वे
दिदम स मि वअस्स त हणम अमच्च कवसी ण रज्ज पच्चाण अणे किं दव वसा ओणि क मि अ स
पदं अकि दत्थो पुणे विरं मं पा डी ली उत अत्रि अदो एव सिद्धा वअस्स त के मि चं द ण दा स मि णे हे
णे त्ति स मि वअस्स चं द ण दा स स्स मो कवं विअ ये क वामि सिद्धा कुदो से धं स स्स मो कवे सो एवु स
पदं अज्ज चाणक्क स्स आ ण ती ए दु वे हि अहे द्वि व भू हा ण प वी स अवा वा द र द वो स मि स को
धं किं अज्ज चाणक्क स्स घा द अज णो अस्सो णा त्य जे ण अहे री से सु णि ओ ए सु णि ओ जि आ ज्ज

मु. लं.
५०

50

दिगिसंससु-सिद्धा-व-अस्सकोजीविदु-कामो-अज्जाचाणक्क-स्स-आणत्तिंपडिउल-दिता-एहिचंशल-वेस-
धारिणाम-विअचंद-रादास-व-भक्त-द्वाराण-ए-म-इत्थुभौ-तिष्कांतो-प्रवेशकः-ततः-प्रविशति-रजुह-स्तः-
पुरुषः-पुरुषः-२-छागुणसं-ओ-अदिता-उवा-अपरिवारी-अपात-मुही-।चाणक्क-णीदि-रज्ज-रिपु-संज-
म-ए-ज्ज-आज-आ-इ-४-परिकम्पा-वलोक-च-ए-सो-प-दे-सो-अज्ज-चाणक्क-स्स-पुर-दो-उ-दुं-वर-ए-ण-क-हि-दो-
नि-हे-म-ए-अज्ज-चा-ण-क्क-प-स्ता-ती-ए-अ-म-च्च-र-क्क-व-सो-पे-कि-व-द-ध्वो-वि-लो-क्क-क-हि-ए-सो-ए-व-अ-म-च्च-र-क-
इ-सो-कि-द-सी-सा-व-गु-दु-णो-द-दो-ए-व-आ-अ-द-ता-जा-व-इ-म-हि-उ-ज्जी-ण-पा-द-व-हि-अ-त-रि-द-सी-रो-पे-क-वा-
मि-क-हि-आ-स-त-परि-ण-हं-के-र-दि-त्तिः-परि-क-म्प-स्ति-तः-।भ-तः-प्र-वि-श-ति-य-था-ति-हिं-ष्टः-स-श-स्त्रो-र-क्ष-सुः-
॥२॥सा-सं-क-ष्टं-भोः-क-ष्टं-उ-च्छि-न्ना-श्र-य-का-म-र-व-कु-ल-टां-गो-त्रां-त-रे-श्री-र्ग-ता-ता-मे-वा-नु-ग-ता-ग-ता-नु-ग-ति-
का-त्य-क्ता-नु-रा-गाः-प्र-जाः-।आ-मै-र-प्प-न-वा-म-पौ-रु-ष-फ-लैः-का-र्य-स्य-परू-स्मि-ता-किं-कु-र्म-स्त्व-थ-वो-त-र्मा-

श्री०
५०

गरहितैरंगैरिवस्थीयते॥५॥ अपिच पतित्यत्कादेवंभुवनपतिमुच्चैरभिजनंगतास्त्रिद्रेणाश्रीर्दृष
 लमविनातेवहृषली॥स्थिरीभूताचास्मिन्किमिहकरवीमस्त्विमपिप्रयत्नोपेक्षाविफलपति
 देवद्विषदिव॥६॥ मयादिदेवेगतेदिवमतद्विधमृत्युयोगेशैलेश्वरतमधिकृत्यकृतःप्रयत्नः।त
 स्मिन्नेतन्नयमस्यतथाथमिह्निर्देवंहिनंदंकुलशत्रुरसौतविप्रः७।अहोविवेकशून्यतास्लेच्छस्य
 कुतः।येतस्यातपिवीजताशमधुनाश्रुश्रुषतेस्यामिनेस्तेषां वैरिमिरह्यतःकथमसौसंधास्यतेराक्षसः
 ।एतावद्विवेकशून्यमनसास्लेच्छेननालोचितंयैवेनोपहतस्यबुद्धिरथवासवाविपर्यस्यति।८।तदि
 दानीमपितावदरातिहस्तगतोविनश्यन्नातुगह्यसश्वंदगुप्तेनसंदधीतःअथवाप्रमकाममसत्यमे
 धरतिवरमयशोननुशत्रुवचनपरिभूतइतिःसमंतादवलोक्यसास्त्रेणतास्तादेवपादाक्रमणपरिच
 यपवित्रीकृततलाःकुसुमपुरोपकंठभूमयःइहहिःशार्ङ्गीकर्षावहुक्तप्रशिथिलकविकामग्रहे

मु.लं.
५९

51

णात्रदेशेदेवेनाकारिचित्रं प्रजविततुरंगं वाणमोक्षश्चलेषु। अस्यामुद्यानराजास्त्रितमिह कथितं राजभि
स्तेर्विनेत्यं संप्रत्यालोकायमानाकुसुमपुराभुवाभूषसादुर्वयंति॥१॥ तत्कनुखलुगच्छामिमं हभाग्यः।
विलोकाभवतुदृष्टमेतज्जीर्णोद्यानं अत्र प्रविश्य कुतश्चिदं दनदासप्रवृत्तिमुपलप्स्या अलक्षितनि
पाताः पुरुषाणां समाविषमंदशाविभागपरिणतयो भवन्ति कुतः योरैरंगुलिभिर्निर्वेदुवदहं निर्दि
श्यमानः शनैर्योरजेव पुरापुरान्निर्गमंगत्तो सह स्रेवतः। भूयः संप्रति सोहमेव नगरितत्रैव वंध्यश्च
मोजीर्णोद्यानकमेषतस्करद्वत्रासाद्विशामिद्रुतं॥१०॥ अथवापेष्वां प्रसादादिदमासीत्त एव न
संप्रति। नाद्येन प्रविश्यातवलोकाच। अहोजीर्णोद्यानस्यारमणीयता तथा हि विपर्यस्तं स्तोभं
कुलमिदमहारं भूचनं सरः शुष्कं साधोर्दृश्यमिव नाशेन सुहृदां। फलैर्हीना वृक्षा विगुणानृप
योगादिवनयास्तृणश्चून्नाभूमिर्मतिरिव कुनातेरविदुषः॥११॥ अपि च क्षतांगीनां तीक्ष्णः परश्च

श्री०
५९

भिरुदग्रक्रमभृतांरुजाकजंतीनामविरतकपोतोपरुदितैः।स्वनिर्मेकिच्छेदैःपरिचितपरि
 क्लेशकृपयाश्चसंतःशाखानांकणमिवनिवध्रंतिफणिनेः।१३।एतेचतयस्त्रिनः।अंतःशरी
 रपरिशेषमुदीरयंतःकीदृक्षतिश्रुतिमिरासुमिवोद्धमंतः।छायावियोगमलिनाव्यसनेनिम
 ग्नावृक्षाःशमशानमुपगंतुमिवप्रवृत्ताः।१३।पावदस्मिन्निषमदशापरिणामसुलभेभिन्नाशि
 लातलेमुदूर्तमुपविशामि।उपविश्याकर्ण्यच।अपकिमिदमस्मिन्कालेपटुपटहशंखमिश्रो
 नांदानिनादेः।वण्षःप्रमृदुल्लोत्तणश्रुतिपथमसारंगुरुतयावहुत्वात्प्रासादेः।सद्यदिपरिपी
 तौस्मितइव।असौनांदौदीनादः।पटुपटहशंखध्वनियुतोदिशंद्रष्टुंदैर्घ्यप्रसरतिसकोत्तह
 लंदइव।१४।विचिंत्यःआःभवतुत्तातं।एवमिहमलयकेतुसंयमतसंजातोराजकुलस्यैतर्द्धोक्तोः।साम
 र्यः।मौर्यकुलस्यपरितोषं पिश्रुनयति।सवायं।भोःकष्टः।आवितोस्मिन्प्रियंशत्रोरभिनीयचदर्शि

मु. ले.
५२

तः अनुभावयितुं मन्येयत्वं संप्रतिमां विधेः १५ पुरुः आसीणो अत्रं जावचाणां क्वादेशं संपादेमि. रा
क्षसमयश्च निवतस्याप्रतो रज्जुपाशेन कंठमुद्धं धातिः राक्ष. विलोक्यः अपेकथमात्मानमुपव
धात्पयमहमिव दुःखितस्तपस्वी भवतु पञ्चाम्येन भिक्षुकिमिदमनुष्ठीयते। पुरुः सुवाष्पं जं पि अव.
अस्मविणो सदुःखिसे अद्याप्यारि सोमं दभणो अणुचिद्वृदि. राक्ष. आत्प्रपूर्वमेव मया ज्ञातम
हमिवार्तस्तपस्वीति. प्रका. हे व्यसनसब्रह्मचारि गुरुदिनगुल्यं नातिभारिकं वाततः श्रोतुमिच्छामि.
पुरुः अज्जणारहसं राणादि गुरु अं किंदु रासकुणोमिपि अव अस्मस्मविणो सदुःखिदहि अत्रो
एत्ति अमेत्तविमणोस्ते कालहरणं कांदु. राक्ष. ति. अस्म. कष्टमेते सुहृदस्य सने श्रुप रमुदासीनाः प्र
त्यादिश्ये महेव यमनेनः पुरुः अहो गि वंधो अज्जस्ते का गर्णि वंदे मि. अत्थि दाव एत्थप्य अरे
मपि आरसेद्वी विह्लु दा सो गाम. राक्ष. आत्म. अस्ति विह्लु दा स अद न दा सस्य सुहृत्. प्रका. कि

श्री०
५३

तस्य पुरु सोममपि अव असो राक्ष सहर्षमात्मगतं अये प्रियवपस्य इत्याह अस्यंतः संनिष्कृष्टः सं
बंधः हंनज्ञास्पतिचंदनदासस्पृत्तांतः प्रका भद्रकिंतस्य पुरु सोमसंपददिस्माभरणदिविहवोज
लगां येव सिदु कामोण अरादोणि चंतो अहविजावतस्म असुणि दवंण सुणि मिताव अत्राप्यं उव
धि अवावादापि दंरं मंजिणुज्जाणं आ अदो राक्ष भद्र अग्निप्रवेशे सुहदस्तेकादेतुः किमौषधय
थातिगैरूपहतोमही व्याधिभिः पुरु गाहि राक्ष किमग्निविषकल्पयानरपते निर्गस्तः कुधा पुरु अ
जसंतं पावं २ चंदन तस्मज्जाय देणणि संसाय उत्रीण अलभ्य मनुक्तवान्कथय कं नुमारीजनः पुरु
कर्णोपि धाय संतं पावं २ अभूमी र्गुणसो अविण अस्त किमस्य भवतो यथा सुहद एव नाशो वशः
१६ पुरु अज आहं रा सावेगमात्मगतं चंदनदासो स्पृय सुहदिति सुहद्विनाशस्त्वस्य द्रुतमु
जिप्रवेशो हेतुरिति पत्तलं चलितमेवास्ते युक्तं स्तेह्यक्षया तादृदयेत घावनिपुणतरं पृच्छामि प्र

मु. लं.
५३

53

का. तद्विनाशं च प्रियसु हृदयसलतयामर्कव्यवसितस्य सुचरितं च विस्तरेण श्रोतुमिच्छामि। पुरु. आ
हो अवरंण सुकुणे मिमं दभगो मरस विध्यमुप्यादे दुं राक्ष. भद्रश्रवणीयां कथां नाकथय। पुरु. अहो
णिघं धो का गरी किं का दृष्टं ए सो एषु णिवेदे मिसुणो दु अज्जो। राक्ष. अवहितो स्मि. पुरु. आखिएत्य
ण अरे मणि आरे से द्दी चंदणा दा सो णाम. राक्ष. स विद्या दमात्मगतं एतत्तदया दृतमस्मच्छो कट्टा
रं देवेन हृदया स्थरी भव किमपिते कष्टतरसा कर्णनीयमस्ति प्रका. भद्रश्रूयते मित्रवत्सला साधुः किं
तस्य. पुरु. सो एदस्स विं सु दा सि ण व अस्स सि ण ह स रि सं अज्ज विस्मा वि दो चं द उ न्नो. राक्ष. स्वग.
सो प म भर्णः शो क व ज्ज पी तो हृदयस्य. पुरु. तदो विद्म दा सि ण व अस्स सि ण ह स पि सं अज्ज वि
स्मा वि दो चं द उ न्नो। राक्ष. कथं य किमिति. पुरु. देवमहो हे कुं व भरण यज्ज तो अत्यवता अ
स्थिता ए दि णा वि णि म ए ण मुं चे उ चं द न दा स इति. राक्ष. स्वगतं साधु वि सु दा स साधु. अहो द

श्री०
५३

शितो मित्रस्नेहः कुतः पितृ न पुत्राः पुत्रान् परवद भिदि त्संति पितरो यदर्थं सौहार्दं सहदि च
 विभुं चति सुहृदः । प्रियं मोक्षतद्यो व्यसममिव सद्यो व्यसमतः कृतार्थो यं सोर्थं त्रैव सति वधि
 त्केपिवणिजः । १७॥ प्रकाशं ततस्तथा मिहिते तकिं प्रतिपन्नं मोर्षेण । पुरु एवं भणिदो सेठ्ठी
 विष्णुदासो गामरे अत्यस्मकारो साचंदेण दासो संजमिदो किंदुपछादिदो गण अम
 चरकवसस्स घरा अणो त्रिवहुसोजाणि दंतेण विववहुसोजा चिदेण गाममप्यिदो ताजदि
 तं समप्येदितो अत्येमे मोक्षो अस्स हायाण हरोपा सुवेत्ति भणि अवस्स ठाणं आणा विदो चंद
 ण दासो तदोजा वअस्स अस्सुणि दवं गामुणो मिता वजलुणं पविशामि त्रिसेदी विष्णुदासो गाम अग
 दो णि कंदो अहं विविष्णुदासस्स अज सुणि दवं जावण सुणो मिता वउदं धिअ अत्राणं । वावोदमिति
 इदं जी सुजाणं आअेदो राक्ष भद्रनखलुया पादित श्वंदन दांसः । पुरु अज्ज दाववावादी आदि

मु. लं.
५४

सोरवु संयदं पुणो पुणो अमच्चरकवसस्सद्यः अरांजाची अदिणखुसोमिन्नवच्छलदाएसमयेदिता
एदिणा कालगोणकोमिमेरेणस्सकालहणो। राक्षः सहवमात्मसाधुवयस्यचंदनदासासाधुशिवे
रिवसमुद्रतं शरणागतोक्षया। निचीपतेत्वयासाधोपणोपिसुहृदाविना। १८। प्रकाभद्रगङ्गादे
हानीशीघ्रं विस्फुटासंज्वलनप्रवेशालिवारया अदमपिचंदनदासंमरणान्मोचयामि पुरु अहउरा
केण उवाएणतुमंचं दणादासंमरणोमोचेसि राक्षः खड्गमाकृष्य नन्वेनेन व्यवसायसुहृदो
निस्त्रिंशेन पश्य निस्त्रिंशोयं सजलजलद्वयो मसंकाशमूर्तिर्युद्धश्रद्धापुलकित इव प्राप्तुमायः
केराण ॥ सत्त्वोत्कर्षात्समरनिकर्षदृष्टसारः परैर्मित्रस्नेहाद्विवशमधुनासाहसेमानियुक्ते। १९।
पुरु अज्र एवमेष्टीचदणादासजीविदप्पराणपिसुणिदं विसमदसाविपाकविपरिदं साधुणस
क्खणोमितुमंणिणी अपरिवत्तुं कितुगिहीदणा महे आ अमच्चरकवपादोतुहेदिठ्ठि आदिहा ३

श्री०
५४

तिपादयोः यततिः राक्षः उन्निष्ठीतिष्ठात्तमिदानीं कालहरणेन निवृत्ततां विस्तृता सा य एष राक्षसश्च द
नदा समारणामोचयासीति नित्त्रिंशो यमिति पठन्नाकृष्यवद्वं परिक्रामति पुरुः ताकरे हि मेयसादेह
णिस्मरण राक्षः सोहमनुभूतभर्तृविनाशपिसुहृदिपत्तिहेतुः अनर्थदिग्गहीतनामधेयो यथार्था
राक्षसः पुरुः सहर्षे पुनः पादयोः पतित्वा हीहीमाणो हेरिदेहि आदिष्ठा पसीदं उ अमच्च पादा अ
त्यिदाव एत्यपुटमचंद उत ह द एण अज्जु स अउ दा सव हो अस्स तो सो अव भ्रं हा णा दो के ण वि अ
हरि अदे सतरंणी दो त दो चंद उत ह द एण अज्जु स अउ दा सव हो अस्स तो सो अव भ्रं हा णा दो के
ण वि अ हरि अदे सतरंणी दो त दो चंद उत ह द एण अज्जु स अउ दा सव हो अस्स तो सो अव भ्रं हा णा दो के
मुज्जलि दो को व व ह्ली घा व अज णा णि हा णा णि च्च वि दो त दो पद्ग दि घा व आ जं कं चि गी हा द स
त्यं अयु चं पुरु सं पिठु दो अ अ दो वा ये कं वा ति व दो अत्र णा जी वि दं परि कवं तो अप्य मत्ता व भ्रं हा णा

म. लं.
५५

वम्भंवावोदेति एवं अग्निहीरसस्येहि श्रमचपादे हिं गच्छते हिं से द्विचंदनदासस्सवहोतुवरिदो होरस्पदिगस्त-स
गतं-अहोदुर्वोधश्चाणववदो नीति मार्गः कुतः-पदिचशकेदो नीतः शत्रोर्मतेनममांतिके किमिति निहतः
क्रोधावेशादुधाधिकृतो जनः। अथ न हृतं कता दृक्कष्टं कथं नु विभावयेदिति मम मतिस्तर्कारूढानपश्य
तिनिश्चयं॥२०॥ विचिंत्य नायं निस्त्रिंशकालः प्रथममिह कृते घातकानां विधाति नीतिः कात्वांतरेण प्रक
टयति फलं किंतु पाकार्यमत्र। ओदासीन्यं न युक्तं प्रियसु हेदिगते मत्कृतामेव घोरं व्यापन्ति ज्ञातमस्य स्व
तनुमहमिमानि क्रयं कल्पयामि॥२१॥ ॥ इति निष्क्रांताः सर्वेषां कः॥६॥ ततः प्रविशति चंडालः २
ओंसलेह २ वज्रो हलादद्वं विसृज्य पालिहलह संववमणां। एदे सुवटमाणस्सहोदिदुलहोण विण
वादोऽनहरेच्छ वल किवट्टे पाणे विहेवे कुले कलने अ-ता पालिहलह विसमेला आपत्य सुहलेण २
अविअ-होदि पुलिसस्सवाही मलणं वासे विदे अपत्य-मि। ला आपत्ये उणसे विदे स अलं विकुले

श्री०
५५

मलदि ३ ताजदिणयतिजहताएहयेकवहएअंलाआपत्यकालिणंसेहिचंदणादासंसउत्तकलत्रंव
भक्तदाणांणीअमाणां।आकाशेश्रुत्वाअज्जकिंभणाहअत्थिसेकोविमोक्केवापाआत्तिअजाअ
त्थिअमच्चरक्वसस्सघरअणंजइसमयेदिपुनराकाशेकिंभणाहएससलणागदवृत्तलेअत्रणो
जीविदमेतस्सकालणेइदिसेअकज्जेणकलिस्सदितिअजेतेणहिअवधालएहसेमुहोंगदि
किंदाणितुम्हाणंएत्थपडिआरविआरणेणततःप्रविशतिद्वितीयचंडालानुगतोवध्यवेषधारीअ
लंस्कंधेनादापकुटुंबिन्यापुत्रेणचानुगम्यमानश्चंदनदासः२सवायं हड्डी२अम्हारिसाणंविणि
चंचारित्रभंगभीरुणंचोरजणेचिदंमरणंधोदित्रिणमोकिदंतस्म३अहवाणणिंसंमाणंउदासी
णेषुदरेसुवाविसेसोत्थितहाहिमोत्तणआमिसाइमरणभरणेगतिणेहिजीवंतावाहाणंमुह
हरिणंहंतुंकोणामणिबंधो३समंतादवलोकःभोपिअवअंस्सविह्लुदासकहंपडिवअणंविण

मु. लं.
५६

३६

मेपरिवज्रसि-अहवा-दुल्लहातेखुमाणसाजेएदस्सिंकालेदिद्विपत्येविचिद्वंति-सवाष्पं-एदेअअम्ह
पिअवअस्साअस्सुपादमतकेणकिदणिच्चावसलिलाविअंकहंविपरिणिउत्तमाणसोअदीण
वरणावाहगुरुआएदिदीएमंअणुगुच्छेदि-इतिपरिक्रामतिःचंडालः-अज्जचंडणादासआअदी
सिवस्सद्वाणांताविसज्जेहिपलिअणं-चंद-कुडुं-विणिणिवत्तेहिसेपदंसमुत्ताणजुत्तंखुअदीव
रंअणुगच्छिदं-कुंद-सवाष्पं-पालोअपत्थिदोअज्जोणेदशांतरं-चंद-अज्जेअअंमित्रकज्जेण
मेविणासोणउणपुरिसदोसेण-ताअलंविसादेण-कुदं-अज्जजरएवंतादाणिअकालो कुल
जणस्सणिर्वदिदो-चंद-अहकिंवचसिदं कुडुं-विणीए-कुदं-भत्तुणोचलणेअणुगच्छतीएअप्पा
णुगोह्मिद्वो-कुदंअणुगेह्मदुपसस्माओदेवदाओजादयुत्तअपतपच्चिमेसुपिदणोपदिस्सु
पुनः-पादपोर्नियत्य-तादकिंदाणिमएतादविहिदेणअणुचिद्विदधं-चंद-पुनचाणकविगहिदे

श्री०
५६

देसेवसिदधं चंडालः अज्जचंदनदासणि स्वातस्सुलेतासज्जो होहि कुटुं अज्जापरित्ता अहचंदः
 अज्जे अहकिं एत्थ आर्कदसि सग्रां गदाणां दावे वादुः विअं परिअणं अणुकं पंदि अस्मं अ
 मिन्न कज्जेण मे विणा सोण अज्जु त्त कज्जेण ताकि हरि सद्धोणे विरो दी प्रथमे चंड अले विलयत्ते स्तुवं
 दवादा संस अं एव परिआणो गमिस्सं दि दिती अलं वज्जलो मा ए सगे स्ता मि चेद भट्ट मुदुत्तं
 चिदुजा वयुत्त अ संत आमि पुत्तं मूर्द्धि आ ग्रा यजाद अवस्सं भविद्वे विणा से मिन्न कज्जं समुच्चह
 माणो विणा सं अणु भवामि पुत्त तात किं एद विभणि दंघ फल यस्मा ख ए सो अह्माणां इति पाद
 पोः यतति चंडालः अलं गे स्तुहं रा कुटु सोरस्तीडं अज्जपरित्ता हि २ अविश्य पटाक्षेपेण राक्षसेः
 २ भवति न भेमो श्रुला पतनान खलु व्यापादपित व्यश्चंदनदास येन स्वामि कुल रिपोरिव कुलं दृष्टं
 विनश्यन्तु रामिन्नाणां व्यसने महोत्सवदवस्वस्त्वेन येन स्थिते मा आत्मा यस्य वधापकः परिभवक्षेत्री

मु. लं.

५७

३७

कृतोपिप्रियस्तस्मैपंकिलमृत्युलोकपदवीवध्यस्वगावध्यतां४चंदः सबाष्पं विलोक्य अमच्चकिं एदः
राक्षः त्वदीयसुचरितैकदेशस्यानुकराणकिलैतत् चंदः अमच्चसर्वं विरमं पञ्चासंगिष्कलं करंते
एतुएकिं अणुचिद्विदं राक्षः सखिस्वार्थ एवानुष्ठितः कृतमुपालंभेत भद्रमुखनिवेद्यतां दुष्टात्मने
चाणक्याय वज्रलोमा किंति राक्षः दुष्कालयिकलाव सज्जनरुचौ प्राणैः परं रक्षतानीतयेन पशसि
नातिलघुतामौ शीनरीर्यं पशः । बुद्धानामपि चेष्टितं सुचरितैः क्लिष्टं विश्रुद्धात्मना पूजाहोपि संमत्
तेतवगतः शुत्रुत्वमेषोस्मि सः ॥ ५५ ॥ प्रथमः अलेविलपत्र अतुमंतावचंदनदा संगे हिलि अदह एदस्स
समासाणायादयस्स छा आ ए मु ह त्ते अंचिदुजाव आहं चाणक्यस्स गि वेदे मि गि ही दो अमच्चरकव सो
न्नि द्विती अये वज्रलोमा गे छ इति स पुत्रदोरण चंदनदा सेन सह निः क्रांतः प्रथमः एदु अमच्चो इ
ति राक्षसेन सह पारिः क्रम्य अत्थि एत्थ को विणि वेदे हदा वणां द कुलणा ग कुलिस त्समो लि अकु

श्री०
५७

लपरिहावकस्मञ्ज्जचाणाक्कस्म. राक्ष. स्वगतं. एतदपि नाम श्रोतव्यं चंडालः. एते अज्जणी
विसंजमिदबुद्धिपलिसलोगिहीदेअमच्चरक्वसेत्ति. त्तः प्रविशति जवनिका हतशरीरो मुख
मात्रदृश्यश्चाणक्यः. १२ भद्रकथयश्चेनोत्तुंगशिखा कलापकपिला च उ. पटाते शिखीपाशैः
केन सदा गतेरातितासद्यः समासादिता केनानेकपदानवासितसः सिंहोर्पितः पंजरभीमः केन
चनैकनक्रनिकरो दोर्भ्या प्रतीर्णो शर्वः. १६ चंडाणी दिणि उणा बुद्धिणा अजेणा. चाण. प्राप्ते वनरकु
लविष्टे विणा देवेनेति ब्रह्म. राक्ष. स्वग. अयंदुरात्मा चाणक्यः. अथ वामहात्मा कोटिल्यः आकुरः
सर्वशास्त्राणां रत्नानामिव सागरः. गुणैर्न परितुष्यामो यस्य मत्सरिणो वयो. ७ चाण. सहर्षं अयं अ
पमसावमात्सरक्षसः। येन महात्मनो. गुरुभिः कल्पना क्लेशैर्दीर्घजागरहेतुभिः। चिरमायासितासे
नाह्वयलस्यमतिश्चमे॥ ८॥ जवनिकांतराणां पनीयः उपसृत्य च भो अमात्सरक्षसविष्णुगुप्तोहम

मु. ले.
५८

मिवादपै राक्षसः स्वगतं अमात्य इति लज्जा करामदांती विशेषणम् प्रका विष्णु गुप्तनमो चां डाल स्पश
हवितं स्त्रष्टमर्हसि चाणा भो अमात्य राक्षस नैमो चां डालो अयं खलु दृष्ट एव भवता सिद्धार्थ कोना
मराज पुरुषः योऽप्यसौ द्वितीयः सोऽपि समिद्धार्थ कोना मराज पुरुष एव शकट दासोऽपि तपस्वी तं ता
दृशं लेखं अजान नैव मया के पटले खं लेखित इति राक्ष स्वग दिष्ट्या शकट दास प्रत्ययनीतो वि
कल्पः । चाणाः किं बहुना एष संक्षेपतः कथयामि भृत्पाभद्रभटादयः सच तथा लेखः समिद्धार्थ
कस्तच्चा लं करणत्रयं सभवतो मित्रं भटंतः किल जीर्णोद्यानगतः सचापि पुरुषः क्लेशः संवश्रेष्ठि
नः सर्वमे इत्यर्हो क्ले लज्जानाटयन दृषलस्वी भवता संयोग मित्रोर्नयः । १८५ तदं पट्टलस्त्वां द्रष्टु
मिच्छति राक्ष स्वग कागतिः एष पश्यामि ततः प्रविशति राजा विभेवतः परिवारश्च राजा स्वगतं
विनैव युद्धादर्पणजितं दुर्जयं य खल मिति लज्जित एवास्मि मय हि फलयोग मवाप्य सायकानां वि

श्री०
५८

धियोगेन विपक्षतां गजानां लक्ष्म्येव भवत्यधो मुखानां निजतूणी शयनं निजप्रतुष्टे ॥ १० ॥ अथ वा वि
 गुणी कृतकार्मुकौ पिजेतुं भविजेते व्यमसौ समर्थ एव स्वपतोऽपि ममेव र्यस्य तत्रे गुर्वो जाग्रति कार्य जा
 गरूकाः ॥ ११ ॥ चाणक्यमुपसृत्य आर्यचंद्रगुप्तः प्रणमति चाणक्यं संपन्नास्ते सर्वा शिष्यस्तदभिकंदय
 स्वतत्र भवेत्तममात्ममुखं राक्षस्वगं योजितोऽनेन संबंधः चाणक्यं राजानमुपसृत्या यममात्मराक्ष
 संप्रोप्तः प्रणमते राजा राक्षसमुपसृत्य आर्यचंद्रगुप्तः प्रणमति राक्षसः विलोक्य स्वगं अपेक्ष
 द्रगुप्तः य एषः बाल एव हि लोके स्मिन् संभावितमहोदयः ॥ क्रमेणी रूढबावराज्ययूथेश्वर्यं
 बद्धिपः ॥ १२ ॥ प्रका राजन विजयस्व राजा आर्यं जगतः किं न विजितं मयेति प्रविचिंत्य तोमरागुरो वा
 द्गुण्यचिंतायामार्ये चाग्रे च जाग्रति ॥ १३ ॥ राक्षस्वगं स्पृशति मांभृत्यभावेन कौटिल्यशिष्यः ॥ अथ
 वापि न य एवैष चंद्रगुप्तस्य मत्सरस्तु मै विपरीतं कल्ययति सर्वथा स्त्रानेयशस्त्री चाणक्यः कुतः

मु. लं.
५९

द्रव्यं जिगीषुमधिगम्य ज्ञात्मानापिनेतुर्यशस्विनिपदे नियतं प्रतिष्ठा- अद्वयमेतमुविशुद्धनयोपिमं त्रींशी
र्णाश्रयः यतितिकूलजवृक्षरीत्या १४। चाणक्यः । अमात्यराक्षसद्वयते चंदनदासस्य जीवित- राक्षसः
भोविष्णुगुप्तकृतः संदेहः चाणक्यः अमात्यराक्षस- अगृहीतशास्त्रेण भवता अनुगृह्यते वृषलरति- अ
तः संदेहः तद्यदिसत्यमेव चंदनदासस्य जीवितमिष्यते ततो गृह्यतामिदं शास्त्रं- राक्षसश्चितयति- चाणा-
तपोवनं यामिविहाय सौम्यं तं चाधिको रथधिकृत्य मुखं त्वयि स्थिते वाक्यनिबद्धबुद्धौ भुनक्तुमिदं रथै
ष चंद्रः १५। पुनस्तदेव परति- राक्ष- भोविष्णुगुप्तमामेवं २ अयोग्यावयमस्य विशेषतस्त्वया गृहीतस्य ग्र
हणो- चाणा- राक्षसयोग्यो हं न त्वयोग्यज्ञातकिमनेनः पश्य- अश्वैः सार्द्धं मजस्त्ररत्नकविकैः क्षामैः २
श्रेत्यासनैः स्वानाहारविहारयानशयनैः स्वच्छासुरैर्वीजितात। माहात्म्यात्तव पौरुषस्य मतिमान् दृष्ट्वा
रिदृपीच्छिदः पश्येतां परिकल्पनव्यतिकरि प्राच्छूनवशान् गजान् ॥ १६॥ अथवा किं बहुमानं खलु भवतः

श्री०
५९

शस्त्रग्रहण मंत्रेण चंदनदासस्य जीवितमस्ति राक्ष स्व नरस्ते ह गुणाः स्पृशंति हृदयं भृत्योऽस्मितद्विदि
 बोधे सिक्ताः स्वयमेव वृद्धि मगमरुद्धि नास्त एव दुःमाः । शस्त्रं मित्र शरीर रक्षा कृते व्यापारणीयमेव
 कार्याणां गतयो विधेरपिनयं त्याजाकरत्वं चिरात् । १६ । प्रकाशं विष्णु गुप्ता मनः सर्वकार्यप्रतियत्तिहे
 तवे सुहृत्स्नेहाय कामतिः एष प्रदोस्मि चाणः सहर्षं वृषल वृषल अमात्य राक्षसेनेदानीमनुगृही
 तो सिद्धि द्यावर्द्धते भवात् राजा आर्यप्रसाद एष चंद्रगुप्तेनानुभूयते । प्रविश्य पुरुषः २ जेदु अम चो
 ए सोऽनुभू भट भागुरा अण प्यमुह हिंसंज मिद कलचलणो मल अकेट्ट पडि हार भूमिं उवर्द्धि दो एरं
 सुणि अज्जो प्यपाणं चाण भट्ट निवेद्यताम मात्य राक्षसाय सोयमिदानीं जानीते राक्ष स्वग दा
 सी कृत्य मा मिदानीं विज्ञापनायां मुखी करोति कौटिल्यः का गतिः प्रकाशं राजन चंद्रगुप्त विदितमे
 व ते यथा वयं मलयकैतौ कंचित्कालमुषितास्तत्परिरक्षंतामस्य प्राणाः राजा चाणक्यमुखमवलोक्य

मु. लं.

६०

60

कयति-चाण-प्रतिमानयितव्योऽमात्यराक्षसस्यप्रथमःप्रणयःपुरुषंप्रति-भद्रास्मद्वचनादुच्यंतांभद्र
भद्रप्रमुखाःयथाऽमात्यराक्षसेनविज्ञायितोदेवश्चद्रुमःप्रयच्छतिलयकेतवेपिअमेवविषयंअतो ग
च्छंतुभवंतःसहनिनप्रतिष्ठितेचास्मिन्पुनरागंतव्यमिति-पुरुःजंअज्जोआणवेदित्रिपरिक्रामति-
चाण-भद्रतिष्ठतिष्ठ-अपरंचवक्तव्योदुर्गपालःअमात्यराक्षसलाभेनसुप्रीतश्चंद्रगुप्तःसोयमा
ज्ञापयति-पण्डितेष्टीचंद्रनदासःसपृथिव्यांसर्वनगरश्चेष्टिपदमारोप्यतामिति-अपिचविनावाहनह
स्तिभ्यःक्रियतांसर्वमोक्षइति-अथवाअमात्यराक्षसेनतरिकिमस्माकप्रयोजनमिदानीविनावाह
नहस्तिभ्यामुच्यतांसर्वबंधनंतीर्णप्रतितेनमणिकेवलंबध्यतेशिखा२७पुरुःजंअज्जोआणवेदित्रि
निष्क्रांतःचाण-भोराजनचंद्रगुप्तभोअमात्यराक्षसुच्यंतांकिंवांभूयःप्रियमुपकरोमि-राजा-किमतः
परमपिप्रियमस्ति-राक्षसेनसमंमैत्रीराज्येचरोपितावयंनंदाश्चोन्मूलिताःसर्वकिंकर्तव्यमतः

श्री०
६०

मु. लं.
६१

प्रियं शृणु राक्षसः. तथा पीदमस्तु. इत्यमत्रातिगंभीरमुभोदकं चाणक्यनयसंविधानेन चंद्रगुप्तसा
विव्यपदत्ताभपरितुष्टो महामातौराक्षसः पथादनुजबलोपलवाडुदाधिजलनिमग्नो भूतधात्री
भगवानारिवराहोदंष्ट्रपाउडृत्य यथापुरं पुनः प्रतिष्ठापितवानेवं मगवंदंशभूतत्वेन तदभिन्न
श्चंद्रगुप्तोपिल्लिखेवल्लोपलुतायाः पृथिव्याधुरं स्वभुजयोरामज्यधर्मतः परिपालयतादित्या
शास्ते. तथा पीदमस्तु भरतवाक्यं वाराहीमात्मयोनेस्तनुपवनविधावास्थितस्यानुरूपं यस्य
प्रागंतकोटिं प्रलयपरिगताशि श्रिये भूतधात्री. स्लिखे रुद्धिज्यमाना भुजयुग्ममधुना संश्रिता
राजमूर्तेः स श्रीमद्वंधुभृत्यश्चिरमवतु मेही पार्थिवश्चंद्रगुप्तः ॥ १५ ॥ ॥ निष्क्रान्ताः सर्वे ॥ ॥
इति श्रीमन्महाराजपदभाजः पृथोः स्तुता श्रीविशाखदत्तमहाकविर्वाविरचिते मुद्राराक्षसनाटके
निर्वहणं नाम सप्तमोऽंकः ॥ १७ ॥ ॥ श्रीसंभवतः १८३४ मार्गशिर्षे दशम्या अदित्यवासरे वाराणसी.

श्री०
६१

63

ॐ नमो

ॐ नमो